

Štyridsať rokov od prelomovej jazykovednej konferencie

JÁN KAČALA

„Hlavnou vývinovou líniou môže byť jedine samostatný vývin spisovnej slovenčiny podľa vlastných potrieb a zákonitostí, a to v úzkom kontakte s ostatnými formami slovenského národného jazyka (teda i nárečiami).“ (Kultúra spisovnej slovenčiny, 1967, s. 14) To bola ústredná myšlienka vedeckej konferencie o kultúre spisovnej slovenčiny konanej 5. – 7. decembra 1966 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach. Táto myšlienka zaznela najprv v hlavnom referáte iniciátora a organizátora konferencie Jozefa Ružičku a neskôr ju mnohí účastníci v referátoch a diskusných príspevkoch so súhlasom citovali. Je prirodzené, že našla svoje miesto aj v najdôležitejšom vedeckom výsledku konferencie, ktorým boli Tézy o slovenčine, prichyšané a predstavené takisto Jozefom Ružičkom.

Závažnosť hlavného referátu, ako aj priebehu a spoločenského dosahu celej konferencie si vedúci slovenskí jazykovedci uvedomovali už počas rokovania: „Mimoriadnu závažnosť referátu Jozefa Ružičku... zo stránky lingvistickej“ (citovaný zborník, s. 51) vo svojom diskusnom príspevku vyzdvihol Eugen Pauliny. Ľudovít Novák hovoril o konferencii ako o historickej chvíli v slovenskej jazykovede a „kvitoval s veľkou povďačnosťou historicky významný prejav vedúceho konferencie,... lebo /prejav/ prestal byť skrčenecký“ (tamže, s. 49). Z vtedy mladších slovenských jazykoved-

cov František Miko hodnotil situáciu tak, že „zanedbávanie normy, ku ktorému došlo u nás v masovom meradle v posledných rokoch, je symptómom oslabenia prestíže spisovného jazyka. A o znovunastolenie tejto prestíže nám na tejto konferencii a vôbec v týchto časoch ide“ (tamže, s. 58). Rudolf Krajčovič pokladal konferenciu „svojím zámerom i koncepciou za kvalitatívne nové podujatie“ (tamže, s. 54).

Aj v nadväznosti na citované myšlienky chceme – dnes už aj z odstu- pu štyridsiatich rokov, ktoré nás delia od termínu uskutočnenia konferencie – v krátkosti ukázať, v čom bola táto konferencia prelomová. Predovšetkým sa žiada povedať, že vedecká konferencia o kultúre spisovnej slovenčiny na začiatku decembra 1966, o ktorej tu vravíme, nebola osihoteným javom: Každému historickému aktu totiž niečo predchádza a niečo za ním nasleduje. Za významných predchodcov tejto konferencie môžeme pokladať pri- najmenej tri veci: 1. diskusiu slovenskej kultúrnej verejnosti o spisovnej slovenčine, ktorú otvoril prekladateľ, redaktor, publicista a organizátor kul- túrneho života Ján Ferenčík svojím príspevkom s charakteristickým názvom Na obranu jazyka starých materí v Kultúrnom živote r. 1964; 2. vedeckú konferenciu o slovníku spisovnej slovenčiny v júni 1965, takisto na smol- lenickom zámku, ktorá ideovo bezprostredne nadväzovala na spomínanú diskusiu v Kultúrnom živote a veľmi kriticky zhodnotila kodifikačnú prax uplatňovanú v Slovníku slovenského jazyka, ktorý v päťdesiatych a šesť- desiatych rokoch 20. storočia vznikol v Jazykovednom ústave SAV pod vedením Štefana Peciara; 3. odstúpenie Štefana Peciara z funkcie riaditeľa Jazykovedného ústavu SAV a vymenovanie Jozefa Ružičku za nového riaditeľa od jesene r. 1965.

Podstatou spomínanej širokej a zásadnej diskusie o slovenčine v Kultúr- nom živote bola kritika normatívnej a kodifikačnej stránky Slovníka slo- venského jazyka. Na vedeckej konferencii r. 1965 sa celkové zhodnotenie slovníka sformulovalo do dvoch téz: 1. Slovník slovenského jazyka je le- xikograficky dobré dielo, ale má nedostatky normatívneho a kodifikačného rázu. 2. Slovník skresľuje obraz slovnej zásoby spisovnej slovenčiny jednak vo vzťahu k jej celonárodnému základu tým, že mnohé slovenské slová vy- lučuje zo spisovného jazyka, a jednak vo vzťahu k češtine tým, že za spi- sovne slovenské slová uznáva mnohé české slová, za ktoré slovenčina má plnohodnotnú domácu náhradu (porovnaj najmä príspevok Jozefa Ružičku

v rámci diskusie o Slovníku slovenského jazyka, tak ako ju prináša časopis Slovenská reč v 2. čísle ročníka 1966).

Z tejto kritiky pre slovenskú jazykovedu vyplynul záver, že k spisovnej slovenčine musí pristupovať zodpovednejšie, že pri svojej práci má oveľa viac brať ohľad na názory a postoje najmä tvorivých používateľov spisovnej slovenčiny, že pri hodnotení a lexikografickom spracúvaní slovnej zásoby musí uplatniť pevnejší normatívny a kodifikačný zreteľ a tento zreteľ má opierať o primeranú teoretickú základňu zodpovedajúcu štruktúre a vývinu spisovnej slovenčiny aj slovenčiny ako národného jazyka Slovákov vo všeobecnosti.

A práve na vedeckej konferencii o kultúre spisovnej slovenčiny sa spomínaná teoretická základňa spisovnej slovenčiny a jej kultúry začala sústavne a cieľavedome budovať a formovať a táto konferencia určila v prístupe k spisovnej slovenčine, k jej vedeckému výskumu a k jej kultúre, ako aj k jazykovej výchove nové ciele, cesty a prostriedky. Citovaný úvodný referát Jozefa Ružičku načrtnol novú koncepciu spisovnej slovenčiny a starostlivosti o jej kultúru, ako aj o jazykovú výchovu školskú aj mimoškolskú. Základné myšlienky hlavného referátu, ako aj ďalších referátov a diskusných príspevkov sa premietli do záverečného dokumentu – spomínaných Téz o slovenčine, ktoré sa po smolenickej konferencii stali teoretickou platformou ďalšej práce slovenských jazykovedcov slovakistov v oblasti slovenského spisovného jazyka, jazykovej kultúry a jazykovej výchovy. Referáty a diskusné príspevky prednesené na tejto konferencii, ako aj záverečné Tézy o slovenčine organizátori zhrnuli do samostatného zborníka, ktorý pod názvom Kultúra spisovnej slovenčiny vyšiel pod redakčnou rukou Jozefa Ružičku už v nasledujúcom roku, t. j. roku 1967.

O Ružičkove Tézy o slovenčine sa opierala ďalšia široká výskumná, organizačná, publikačná aj výchovná a popularizačná práca v okruhu slovenského spisovného jazyka a jazykovej kultúry. Prirodzeným a všeobecne uznávaným centrom tejto práce bolo základné jazykovedné pracovisko na Slovensku, ktoré sa po nástupe Jozefa Ružičku do funkcie riaditeľa premenovalo na Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, aby sa aj takto navonok demonštrovalo nadväzovanie na zdravé domáce ideové a vedecké tradície. Založil sa nový časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu – Kultúra slova – , v centrálnych tlačových orgánoch sa pravidelne týždenne uverejňova-

li popularizačné príspevky o slovenčine a jej kultúre, rozvinula sa široká prednášková činnosť medzi učiteľmi, študentmi vysokých aj stredných škôl, v redakciách kníh, časopisov aj novín, v rozhlase a televízii, organizovali sa stretnutia s predstaviteľmi štátu, ministerstiev, politických orgánov a ďalších ustanovizní. V ústrednom jazykovednom pracovisku SAV panovala jedinečná pracovná atmosféra na podporu novej, dôslednejšej vedeckej a kultúrno-politickej orientácie slovenskej jazykovedy v otázkach výskumu a používania spisovného jazyka a jazykovej kultúry, ako aj na podporu vedúcej osobnosti – Jozefa Ružičku, ktorý tento prúd inicioval, koncepcne usmerňoval a organizoval, ale aj sám predstavoval či symbolizoval.

Jozef Ružička sa pri tejto svojej práci opieral o porozumenie a pomoc svojich generačných druhov v Jazykovednom ústave, ako aj o aktívnu podporu početnej strednej a mladšej generácie spolupracovníkov v tomto ústave, ktorá požívala jeho plnú dôveru, ale jeho kroky nachodili širokú a napospol kladnú a účinnú ozvenu aj medzi početnými kolegami na vysokých školách, v kultúrnej obci, ako aj v širokej slovenskej verejnosti a u niektorých predstaviteľov verejného života na Slovensku. Táto široká podpora bola jedným z významných činiteľov spoločenskej úspešnosti celého prúdu. Žiaľ, priaznivá vonkajšia atmosféra v štáte netrvala dlho. Po vstupe vojsk Varšavskej zmluvy do bývalého Česko-Slovenska v auguste roku 1968 v spoločnosti prevládli iné problémy. V čase tzv. normalizácie nadobudli politickú a spoločenskú prevahu opätovne konzervatívne sily a situácia sa zmenila natoľko, že mnohé významné osobnosti boli politicky, pracovne aj spoločensky prenasledované či aspoň rozličným spôsobom znevýhodňované. To sa týka aj Jozefa Ružičku.

Súhrnne možno povedať, že v 2. polovici 60. rokov 20. storočia sa v oblasti jazykovej kultúry a jazykovej výchovy na Slovensku vykonala záslužná vedecká, publikačná, organizačná a výchovná činnosť, ktorá výrazne posunula dopredu naše vedecké poznanie slovenského jazyka a jeho kultúru a prispela k upevneniu stability spisovnej slovenčiny, k zvýšeniu spoločenskej a kultúrnej prestíže spisovnej slovenčiny a k celkovému zvýšeniu záujmu slovenskej kultúrnej verejnosti o otázky slovenského jazyka a jazykovej kultúry. Je prirodzené, že tieto výsledky boli predovšetkým dielom vtedajšej optimálnej osobnostnej konštelácie v slovenskej jazykovede. Na druhej strane treba povedať, že tieto výsledky sa mohli dosiahnuť aj vďaka spomí-

nanej priaznivej spoločenskej klíme v 60. rokoch 20. storočia na Slovensku a vhodného využitia tejto klímy; táto klíma sa vyznačovala oživením záujmu slovenskej verejnosti o otázky národa a národnej kultúry a prejavila sa celkovým pozitívnym duchovným zdvihom slovenskej spoločnosti, ktorý sa vnímal ako nový fenomén aj v rámci vtedajšieho Česko-Slovenska. Pevnou súčasťou tohto duchovného zdvihu bola aj slovenská jazykovedná obec. Atmosféru v 60. rokoch 20. storočia na Slovensku možno v istých ohľadoch porovnávať iba s atmosférou, ktorá nastala po zásadnej zmene politických a spoločenských pomerov u nás po novembri roku 1989.

Na záver: Konferencia o kultúre spisovnej slovenčiny roku 1966 bola jednou z celej série progresívnych jazykovedných konferencií, ktoré mali celkový pozitívny dosah na ďalší vývin spisovnej slovenčiny a jej kultúry a na ďalšiu ideovú orientáciu slovenskej jazykovedy. Konferencia o kultúre spisovnej slovenčiny patrí medzi tie historické udalosti, ktoré sa svojím významom a dosahom na ďalší vývin zapísali do dejín slovenskej jazykovedy aj slovenského jazyka a ku ktorým sa treba v súčasnosti aj v budúcnosti neprestajne vracat'. Nejde pritom iba o lepšie a dôkladnejšie poznanie vlastnej minulosti, ale najmä o vyvodenie náležitých dôsledkov pre prítomnosť.

Literatúra

Kultúra spisovnej slovenčiny. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1967. 296 s.

Diskusia o Slovníku slovenského jazyka. Slovenská reč, 1966, roč. 31, č. 2, s. 76 – 112 /diskusný príspevok Jozefa Ružičku na s. 80/.

Významová a výrazová diferenciacia pri slovách nevera a nevier

JÁN KAČALA

Popudom na napísanie tohto príspevku nám boli citáty z novšej slovenskej náboženskej literatúry, v ktorej sa na vyslovenie významu „nedostatok viery“ upotrebuje podoba *nevera*, nie príbuzná podoba *nevier*, v ktorej základe nie je samohláska *e*, lež dvojhĺaska *ie*. Treba pritom hneď na začiatku pripomenúť, že práve podoba *nevier* značí priame popretie kladnej podoby

viera a symetria týchto dvoch podôb vo významovej rovine (s opozíciou zápornej a kladnej podoby) sa opiera o zhodu obidvoch podôb aj vo formálnej rovine (opätovne s rozdielom v jestvovaní či nejestvovaní zápornej častice *ne-* pri jednej z nich). Tento činiteľ pokladáme pri takých významovo aj formálne blízkych pomenovaniach za závažný. Najprv uvedieme niekoľko príkladov z uvedenej literatúry. Prvé sú z Katechizmu Katolíckej cirkvi, ktorý vyšiel starostlivosťou Spolku sv. Vojtecha v Trnave roku 1998:

V rámci rozboru prvého prikázania sa hovorí o viere a o spôsoboch hrešenia proti nej; na s. 515 sa píše: *Nevera je nedbanlivosť o zjavenú pravdu alebo dobrovoľné odmietnutie súhlasu s ňou. Zo s. 180 je príklad: Vtedy bude odsúdená zavinená nevera, ktorá si nevážila Bohom ponúkanú milosť.* Forma *nevera* sa vo význame „nedostatok viery“ v tomto diele upotrebuje dôsledne, Katechizmus Katolíckej cirkvi teda vôbec nepozná príbuznú formu *neviera*. A pritom sa v texte katechizmu vo význame „porušovanie, porušenie vernosti“ používa aj pomenovanie *nevernosť* napríklad v spojeniach *nevernosť Bohu, nevernosť voči Bohu* (konkrétne na s. 66, 105, 591 a inde).

Podoba *nevera* v opísanom význame sa uprednostňuje aj v Biblii, a to v Markovom evanjeliu v kapitole 16, verši 14: *Napokon sa zjavil samým Jedenástim, keď sedeli pri stole, a vyčítal im neveru a tvrdosť srdca, že neuverili tým, čo ho videli vzkrieseného.* (Sväté písmo. Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda 1995, s. 2216) – Tento príklad je na ilustráciu našej témy veľmi výrečný, keďže sa v ňom podstatné meno *nevera* dáva priamo do súvisu so slovesným tvarom (oni) *neuverili*.

Napokon príklad z Príručného lexikónu biblických vied od J. Heribana (3. opravené a doplnené vydanie. Bratislava: Vydavateľstvo Dona Bosca 1998, s. 746): *Kniha Numeri opisuje Boží ľud v jeho pravej ľudskej realite, teda s prejavmi jeho dôvery i nevery, hrdinskosti i slaboštvá, šľachetnosti i zloby.*

Stav opísaný v príkladoch, keď sa pomenovanie *nevera* upotrebuje vo význame, ktorý v súčasnom spisovnom jazyku je charakteristický pre príbuznú formu *neviera*, pokladáme v spisovnom jazyku za starší. Tento starší stav podľa našej mienky zachytáva Slovník slovenského jazyka, ktorého druhý zväzok (1960, s. 365, 366) spracúva obidve slová takto:

nevera 1. porušenie vernosti, nevernosť: *podozrievať niekoho z nevery; mužova, ženina nevera* 2. nedostatok viery (obyč. náboženskej), neviera:

nevera vo vlastnú budúcnosť (Bodenek)

neviera nedostatok viery v niečo: *neviera vo víťazstvo, v úspech; neviera v sily, v schopnosti niekoho; ľudská neviera* (Lajčiak)

Je to obraz situácie spred takmer polstoročia, presnejšie spred 46 rokov. Treba vziať do úvahy aj to, že v čase vychádzania Slovníka slovenského jazyka bolo slovenskej náboženskej literatúry podstatne menej ako dnes a o tematike náboženskej terminológie ani nebolo radno verejne hovoriť. Slovo *nevera* sa teda v Slovníku slovenského jazyka spracúva s dvoma rovnocennými významami, pričom v druhom význame je významovo zhodné (synonymné) so slovom *neviera*. Dôležité je, že v tomto slovníku je zachytená nielen významová a výrazová zhoda medzi slovami *nevera* a *neviera*, ale aj diferenciácia medzi týmito slovami: slovo *neviera* má iba jeden význam, ktorý je zhodný s druhým významom príbuzného slova *nevera*.

Novší stav zachytáva Krátky slovník slovenského jazyka, ktorý vo svojom prvom vydaní z roku 1987 zaznačuje slovo *nevera* iba s jedným významom: „porušenie (manželskej) vernosti, nevernosť“ a v osobitnom hesle sa spracúva slovo *neviera* s výkladom „nedostatok viery“ a s príkladom *neviera vo vlastné sily*. Takýto stav je aj v druhom vydaní (z roku 1989) a treťom vydaní (z roku 1997) tohto slovníka. Vo štvrtom vydaní Krátkeho slovníka slovenského jazyka z roku 2003 sa pri hesle *nevera* uvádzajú znova dva významy, ale pri druhom nie je výklad, lež upozornenie, že za vhodnejšiu v danom význame sa pokladá podoba *neviera*. Toto upozornenie je reakciou na uvedený stav v novšej slovenskej náboženskej literatúre.

Slová *nevera* a *neviera* sú záporné formy slov *vera* a *viera* utvorených zo základu *-ver-*, ktorý v našom jazyku máme doložený v početných ďalších slovách: *veriť, uveriť* (a ďalšie predponové slovesá, dokonavé aj nedokonavé), *veriť sa, zaveriť sa, zaverovať sa, veriaci, veriteľ, verný, vernosť, dôvera, dôverník, dôverný, dôvernosť, dôveryhodný, dôveryhodnosť, vierohodný, vierohodnosť, vierolomný, vierolomnosť, vierolomník, vierolomnica, vierouka, vieroučný, vierovyznanie, vierozvest, povera, poverčivý, veru, verabožie* (poeticky aj *ver; vera, veraže*), ako aj v čisto záporných formách *neverník, nevernica, neverec, neverecký*..

Spomínané slovo *vera* je v súčasnom jazyku už zriedkavé a charakteristické skôr pre vyjadrovanie staršej generácie Slovákov. Slovník slovenského jazyka vo svojom štvrtom zväzku (1965, s. 64) zachytáva slovo *vera* v dvoch

významoch: 1. zasnúbenie a 2. úver a kvalifikuje ho ako hovorový zastaraný výraz. Túto kvalifikáciu možno pokladať za výstižnú a platnú aj v súčasnosti. Z dnešného jazyka možno na uvedený 2. význam uviesť spojenia *piť na veru*, *kupovať na veru*, ale motivácia slova *vera* v týchto príkladoch je už nezreteľná. So zreteľom na obmedzenú spájateľnosť slova *vera*, ako aj na zastretosť motivácie je pri uvedených dvoch spojeniach možné uvažovať o tom, že v súčasnom spisovnom jazyku sa stali frazeologickými jednotkami. Uvedené dva významy pri slove *vera* zachytáva aj starší Slovenský slovník z literatúry aj nárečí (1924, s. 765) od Miroslava Kálala.

Slová *vera*, *viera* a ich záporné podoby *nevera*, *neviere* vznikli zo základu *ver-* významovou aj výrazovou diferenciáciou a v súčasnosti v ich základe stojí krátky samohláska *e* proti dvojhláske *ie*, ktorá platí ako dlhý nositeľ slabičnosti. Formálny rozdiel sa teda realizuje ako rozdiel v slabičnej kvantite. Takýto významovo-výrazový proces sa v našom jazyku uskutočnil aj pri iných podobných výrazoch, napríklad: *beda* – *bieda*, *mesto* – *miesto*, *delo* – *dielo*, *rad* – *riad*, *radok* – *riadok*, *pračka* – *práčka*.

Tieto prípady rozlíšenia významovo aj formálne blízkych pomenovaní pomocou kvantity v istom zmysle možno porovnávať s prípadmi, keď sa rozdielny význam príbuzných pomenovaní signalizuje rozdielnou predponou, tak ako je to pri dvojiciach typu *prelom* s významom „prelomenie“ a *prielom* s významom „miesto prelomenia (sa) niečoho“ alebo *prechod* „prechádzanie“ a *priechod* „miesto prechádzania“. Tieto prípady príbuzných pomenovaní so zreteľnou významovo-výrazovou diferenciáciou treba, pravdaže, dôsledne odlišovať od takých, ktoré sa vo vývine spisovného jazyka konštituovali na osi spisovnosť – nespisovnosť; medzi také rátame povedzme dvojice *visieť* a *visieť*, *vedieť* a *vedieť*, *vápenať* a *vápenať*. Z dejín nášho spisovného jazyka je dostatočne známe, že podoby na *-eť* uprednostňovali v spisovnej slovenčine Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1931.

Na druhej strane sa v spisovnom jazyku možno stretnúť aj s podobami typu *stupiť* a *stúpiť*, *škrabať sa* a *škriabať sa*, *zvoľa* a *zvoľa*, ktoré majú rovnaký význam a z hľadiska súčasného stavu spisovného jazyka ich možno pokladať za úplne rovnocenné, t. j. za kvantitatívne varianty. Tieto javy patria skôr medzi výnimky.

Aj citované spracovanie pomenovaní *nevera* a *neviere* v lexikografických dielach o slovenčine ukazuje, že sa tieto záporné podoby hodnotia ako

samostatné lexikálne jednotky, že ich zápor je už lexikalizovaný. Svedčí o tom aj to, že zo zápornej podoby *nevera* jestvujú v súčasnej spisovnej slovenčine osobitné deriváty; máme na mysli pomenovania *neverník* a *neverec* a ich deriváty. Lexikalizovanosť zápornej podoby *nevera* posilňuje aj to, že jej kladný náprotivok *vera* má v súčasnom spisovnom jazyku už veľmi oslabenú pozíciu.

Naproti tomu od podoby *neviera* nemáme v súčasnej spisovnej slovenčine nijaké deriváty. Kladná podoba *viera* sa bohato vyžíva najmä v zložených slovách, ako sú *vierohodný*, *vierolomný*, *vierolomník*, *vierouka*, *vieroučný*, *vierovyznanie*, *vierozvest* a ich odvodeniny.

Záver: Významovo-výrazová diferenciacia významovo aj formálne príbuzných slov zakladajúca sa na rozdiely v kvantite súvzťažných krátkych samohlások a dvojhlasok je v súčasnej spisovnej slovenčine živý, ale nie priveľmi rozšírený proces, ktorý prispieva k symetrii medzi významovou a výrazovou stránkou paralelných pomenovaní. Tento proces je zreteľný aj pri dvojici slov *nevera* a *neviera*. Náš príspevok sledoval cieľ poukázať na tento proces v širších súvislostiach a najmä prispieť k ustáleniu výrazu *neviera* vo význame „nedostatok viery“ v súčasných slovenských náboženských textoch.

LITERATÚRA

KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. Banská Bystrica: Slovenská grafia 1924. 1112 + CIV s.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava: Veda 1987. 592 s.; 2., opravené vyd. 1989; 3., doplnené a prepracované vyd. 1997. 943 s.; 4., doplnené a upravené vyd. 2003. 985 s.

Pravidlá slovenského pravopisu s abecedným pravopisným slovníkom. Vydala Matica slovenská (ako prácu svojej pravopisnej komisie). Praha: Štátne nakladateľstvo 1931. 364 s.

Slovník slovenského jazyka. II. a V. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1960 a 1965. 648 a 848 s.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Past pod hlavu, brucho vella seba a riťú sa zakrije

IVETA FELIXOVÁ

Trochu žartom, trochu uštipačne, ale žiaľ aj výstižne vyjadrovali sa takto o chudobnom človeku v Bošáci na západnom Slovensku. Kdeže tam posteľ, mäkké perinky vrchovato naplnené páperím, s mnohými poduškami, o tom mohol biedny človek len snívateľ, najmä keď nebolo kde hlavu skloniť. Dobrý spánok, oddych bol prepotrebný pre všetkých, veď od skorého rána čakala ľudí tvrdá práca, a tak si každý pripravil lôžko podľa svojich možností. Nebolo ani kedy zamýšľať sa nad známym príslovím *jak si gdo usťeľe, tak si lahňe* (Bánovce nad Bebravou). Spávalo sa na zemi, na peci, na lavici, na závesnej posteli v maštali; deti kládli do izbových plátenných kolísk upevnených na stropných hradách, lebo *v chiži voľakedi bola len truhla, stuol a lavica a to stačilo* (Kšinná, okr. Bánovce n. Bebr.). V lete sa na pre-spávanie využíval aj pôjd, priestor medzi povalou a strechou. Na juhozápadnom Slovensku sa dodnes nazýva *hóra* alebo *húra*: *Stavani nad izbami bola hóra* (Horné Orešany, okr. Trnava); *Na húri sme mívali obilé a seno* (Kúty, okr. Skalica); *Na húru sa dávalo obilé, sláma* (Dúbravka, okr. Bratislava), na Kysuciach volali povalu nad stodolou *petrovo*: *Usušene seno sa dava na petrovo* (Zborov nad Bystricou, okr. Kysucké Nové Mesto) a v tom voňavom sene museli byť aj sny voňavé.

V zime zas bolo príjemne teplúčko *na peci* či *na pecisku*, na plošinke tradičnej kuchynskej murovanej pece, prípecku: *Na té naše peci bo+u takí prípecek. Apo starí si tan naveki podremkávali, tan bolo dobre t'epľúčko. Aj me d'eti smo najračé na peci spávale. Najračé smo sa visošili tahorka na tú pec, dáke pstrohe sa dale pod hlavu, ňebolo sa način aňi zakrejvaťi* (Málinec, okr. Lučenec); *Na peci som spa+u na kožuchu* (Riečnica, okr. Kysucké Nové Mesto); *Vizlékla sa a hajda na pec* (Dobrá Voda, okr. Piešťany); *V zadnej*

izbe maľi šporág a za ním spravení múr; volaľi to surdog, ten pľiacog, a ta na ton spávaľi starkí ľebo starká, ľebo pri ton šporhelte bolo ľeplučko (Hont. Trst'any, okr. Levice); V izbe bo+u šparhét a ma+u veľkuo pecisko, tan zmo aj spávaľi (Kokava nad Rimavicou, okr. Rimavská Sobota); Višol na pečisko, abi sa zehrial (Zborov nad Bystricou, okr. Kysucké Nové Mesto). V Slovenskom Pravne, okr. Martin, si oddýchli na pecine, na múriku pri peci. Vyhľadávaným miestom na spanie bol aj pekelec či pekielec. V južnohontianskom, dolnotrenčianskom a severozáhoráckom nárečí to bol úzky priestor medzi pecou a stenou, v myjavskom nárečí zas výklenok na peci: Starká nás posielala spať ta, do pekielca (Pukanec, okr. Levice); F tom pekelci sa dobre zahríva+uo (Hlboké, okr. Senica); Starí prišé+u večer takí narobení, že sa porád zvali+u na pekelec (Turá Lúka, okr. Myjava).

Veľmi jednoduché miesto prispôsobené na spanie, ležanie, keď donesli kus slami a popravili na zem (Chyžné, okr. Revúca) alebo si popravi+u dobre po brucho slamu (Čelovce, okr. Modrý Kameň) či nascel'ili slami, ta tak spaľi (Sobrance), volali v rôznych oblastiach Slovenska rôzne. Bolo to: lehovisko, lehnisko, lehno, ľaha, loža aj pejoratívne brloh, pelech či peleš: Mí zme si slami dali na zem a zme na slame, na lehovisku spávaľi (Čierny Balog, okr. Brezno); Keď sme chodeli do vížinku, spávaľi sme v šope na viľeženích lehniskách (Myjava); Ten si tam urobil dobré lehno, ani pohnúca mu nebude sced_ottal (Bzince pod Javorinou, okr. Nové Mesto nad Váhom); Lete máme sene rozeslané ľehno (Horná Súča, okr. Trenčín); Iba na seňe smo si ľahu spravili a do rana smo sa tan vispaľi (Ozdín, okr. Lučenec); Šúscié sme si dali pot seba a to bola naša loža, spávaľi sme na šústnikoch (Stará Turá, okr. Nové Mesto nad Váhom); Ťi se už gridaj s toho brloha! (Nandraž, okr. Revúca); V izbe ňema+u aňi postel', len v ednom kúte ma+u peleh na spaňie (Kokava nad Rimavicou, okr. Rimavská Sobota); Cez leto son spávav na gángu, tan som mav takí pelech spravení (Lapáš, okr. Nitra); Ic spadz do peľecha! (Studeneč, okr. Levoča). Na Orave a na západnom Slovensku spávaľi vojaci väčšinou na vojenskom slamníku - gavalci: Ke ľa odoberú, buďež na gavalci spávať (Dolná Lehota, okr. Dolný Kubín); Tušín trná naphali do gavalcív, pichalo to jag ješ, dokál sa to nezležalo (Brestovany, okr. Trnava). Pritvrďým ležiskom sa vyhrážala mladá žena z Brestovian, okr. Trnava, svojmu starému mužovi: Šak ci já, starí, dobre ustelem, štiri fóri sena, štiri fóri trná, z devátú ta odzejem!

Spávalo sa aj na lôžku zbitom z tvrdých dosák: *Boľi porobenie takie doske a tag zme na tich spávaľi, volaľi sa priče* (Lišov, okr. Krupina), i na jednoduchej drevenej lavici vyrobenej po domácky na spôsob kuchynského divána. Slová *priča, prična* prenikli z nárečí aj do spisovného jazyka, v ktorom sú známe spojenia - spať na tvrdej priči, prični. Na Orave sme počuli variant *priečä*, v Liptove *prieča*: *Bačä ležä+u na prieči* (Žaškov, okr. Dolný Kubín); *Spávaľi zme fkoľibáh na priečach* (Iľanovo, okr. Liptovský Mikuláš); *Vojáci spávajú na prični* (Návojevce, okr. Topoľčany); *Pri vojsku zme spaľi na deskoch, na pričoch* (Markušovce, okr. Spišská Nová Ves); *Spal f staňi na priči* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov). Prične boli rozložené na zemi, na ne sa dávala slama a zakrývalo sa doma natkanými pokrovcami, (v Novohrade ich volali *randauki*), hrubými vlnenými prikrývkami, obyčajne z hrubej chlpacej ovčej vlny - *gubami, huňami, huňankami, kučňami*, starým obnoseným šatstvom, handrami, na východnom Slovensku *hudrami*: *Natkala šisto vlňanie gube* (Kociha, okr. Rimavská Sobota); *Ket še zachuľal do veľkej gubi, ta mu vera žimno ňebulo* (Veľký Šariš, okr. Prešov); *Aj hruběj deke sa hovorilo huna* (Blatné, okr. Modra); *Prikril'i s/e z huňanku* (Sedlice, okr. Prešov); *Keť tí je zima, zabal sa do kučňe* (Záhorská Ves, okr. Malacky). O pohodlí tu bolo ťažko hovoriť, a tak nečudo, že sa nám požalovali aj s trochou výčitky: *Bola to veru tvrčka na chudobňích pričiach. Zato pán mal f prvej lavici f kosteľe vankúšik pod ritú* (Čičmany, okr. Žilina). V Hliníku n. Hronom, okr. Nová Baňa, mali namiesto prične *lachtiku*: *Paholci aj v zime spávaľi v maštaľi na dreveních lachtíkách pot pokroucami*. Čo šikovnejší v chalupe zhotovili širšie už spomínané drevené lavice, často aj s rôzne zdobenými operadlami, na ktorých bolo možné trochu si zdriemnuť, ale aj dlhšie si pospať: *Okolo peci bivala uhlatá lavica a tan tieš spávaľi* (Hont. Trst'any, okr. Levice); *Aľe tej lavice, to ván bole široké, aj metrovú široz male. To už bole tag robené, abe sa dalo na ňih aj spaťi* (Málinec, okr. Lučenec). V rôznych častiach Slovenska nájdeme domáce názvy na pomenovanie tejto jednoduchej lavice, slúžiacej ako na sedenie, tak aj na spanie. Bolo to napr.: *vrčisko, vrčok, lehbank, lem-bank, ľimbak, s/lubant, s/lubank, šafareň, palanda, lagír, hopela*: *V letňie kuchinki nán zbaví aj vrčisko, (lagír)* (Kalinovo, okr. Lučenec); *Gdo ňemol počeľ, mol vrčok* (Turzovka, okr. Čadca); *Stari ocec sebe ľehnul na ľehbank a ku sebe zemžnul* (Spišský Štvrtok, okr. Levoča); *Pec tam bul postaveni a lafki dookola, to s/e ľembangi volaľi* (Baldovce, okr. Levoča); *Ľembag jes*

taki, co na s/idaňe, i taki na lihaňe (Torysa, okr. Sabinov); *Za ramem l'imba-ka su taňire* (Veľký Šariš, okr. Prešov); *Ňeskorši robili už i s/lubanti, co s/e na nich s/edzelo i spalo* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov); *Na šafarňi bulo tvrdo spac* (Trhovište, okr. Michalovce); *Un sebe lehnu+u na šafareň* (Sobrance); *Spával som na palande* (Brezová p. Bradlom, okr. Myjava). V Novohrade mal bača v kolibe *hopeľu* (Turičky, okr. Lučenec). Lôžko, ktoré viselo pod povalou a na ktorom spávali obyčajne paholci v maštali, v severonitrianskom a južnotrenčianskom regióne volali *pandrlákom*: *Paholok spáva maštali na pandrláke* (Návojevce, okr. Topoľčany); *Spáva pot povalom na pandrláke* (Bánovce n. Bebravou).

Neskôr pribudli k truhlici, stolu, lavici aj ďalšie kusy nábytku slúžiace na spanie alebo ležanie - *postele*. Ide o jednotný názov na celom slovenskom území. Porovnaj: *Tag in postel' spravili, rozobral'i, aľe tak, abi to ňebolo poznať a ke_ci mladožeňisi ľahl'i, tak sa postel' zruťila* (Lišov, okr. Krupina); *Bolo f komore šes postel'ou pri jeno druhom* (Šuľa, okr. Modrý Kameň); *Aj f puost'eli mäso hľadaľi* (Brádno, okr. Rimavská Sobota); *Ale postele mieli rozhádzané* (Jablonové, okr. Malacky); *Večar sebe zunuti ľehňem do poscel'i* (Spišský Štvrtok, okr. Levoča).

Spočiatku sa robili jednoduchšie postele, ktoré sa nedali rozoberať, pevné postele, neskôr to už boli postele rámovej konštrukcie zložené z jednotlivých rozoberateľných častí: z prednej, obyčajne vyššej časti postele pri hlave, zo zadnej časti pri nohách a z bočných dosák spájajúcich obe tieto časti. O takýchto posteliach, najmä keď boli ešte aj rôzne prizdobené, vyrezávané, cifrované, šiel chýr po celej dedine, šuškal sa: *Hrdie postele jej daľi rod'išie do víbave* (Kociha, okr. Rimavská Sobota); *Tá má f prednej izbe tú hrdú postel, f tej ňespáva* (Kráľová, okr. Banská Bystrica); *Parádnú postel má v izbe* (Záhorská Bystrica, okr. Bratislava).

Predná časť postele od hlavy, príhlavná doska postele, mala rôzne pomenovania. Najrozšírenejší bol názov *hlava* a od neho utvorené slová: *hlávik, hlávak, hlavňik, prihlavok, prihlavňik, zhlavňik, záhľavie*. Porovnaj.: *Tá smrť stála pri hlave* (Podbiel, okr. Trstená); *Pri hlave som mal zle postlaté* (Bošáca, okr. Trenčín); *A v hlavoch poscel'i uvidzel stac s'mertku* (Haniska, okr. Prešov); *Hlava sa opiera o hlávik* (Pukanec, okr. Levice); *Pri hláviku bivajú popravenie hlavňice* (Sebechleby, okr. Krupina). V Horných Príbelciach, okr. Modrý Kameň, majú *hlávak*, v južnotekov-

sých nárečiach *hlavník*, v Nitrianskom Hrádku, okr. Nové Zámky, *príhlavník*: *Tento príhlavník treba opraviť* (Šurany, okr. Nové Zámky), v Lamači, okr. Bratislava, *zhlavník* a v okolí Topoľčian *záhlavie*: *Tú knižku mav ždi opretú na záhlaví* (Veľké Bielice, okr. Topoľčany). Podoba *hlávik* sa v juhostredoslovenských nárečiach často vyskytuje v spojeniach *prední hlávik*, v okolí Levíc je to *veľki hlávik* a v okolí Modrého Kameňa *čelní hlávik*. Keďže sa predná časť nejakého predmetu zvykne nazvať *čelom*, ujalo sa toto slovo na strednom a na západnom Slovensku aj na označenie záhlavia a s ním rovnobežnej časti postele. Tieto dve časti potom spresňujú adjektíva a tak rozlišujeme v nárečiach: *velkuo čelo*, *maluo čelo* (Prochot, okr. Nová Baňa); *predňie čelo*, *zadňie čelo* (Ráztočno, okr. Prievidza); *prední čelo*, *zadní čelo* (Bučany, okr. Hlohovec); *prenné čelo*, *zanné čelo* (Lančár, okr. Piešťany); *horňie čelo* (Lazy pod Makytou, okr. Púchou); *vrchnie čelo* (Liptovské Kľačany, okr. Liptovský Mikuláš); *prvé čelo* (Valašská Belá, okr. Prievidza) alebo *čelo konča hlavi* (Veľké Uherce, okr. Topoľčany); *čelo pri hlave* (Jur pri Bratislave, okr. Bratislava). Vo východoslovenských nárečiach sa vyskytuje podoba *čelo* iba jednotlivo, napr. v Jaklovciach, okr. Gelnica; vo Sveržove, okr. Bardejov; v Hrabovci nad Laborcom, okr. Medzilaborce; v Žalobíne, okr. Vranov; v Novosade, okr. Trebišov. V severovýchodnej časti Slovenska je podoba *štít*, časté je aj spojenie *prední štít* (Krivá, okr. Dolný Kubín; Liptovský Ján, okr. Lipt. Mikuláš; Turany, okr. Martin; Lietava, okr. Žilina). Vo východoslovenských nárečiach je takmer na celom území *prední ščit*. V časti zemplínskych a užských nárečí sa používa iba názov *deska*, zvyčajne v spojení *predna deska* alebo *čolna deska na pojsčili* (Vranovské Dlhé, okr. Vranov); v Kucanoch, okr. Michalovce rozlišujú *predňu* a *zadňu korunu*; v Šariši sú to *zatilki*: *Poscil' ma poprične zatilki* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov). V južnotrenčianskych nárečiach sme zaznamenali pre čelnú zvýšenú dosku na posteli výraz *koňečnica*: *Ovalel si trgiňu o koňečnicu* (Kubrica, okr. Trenčín) a pre priečnu časť postele pri nohách slovo *koňečník* (Malé Stankovce, okr. Trenčín). V časti západoslovenských nárečí, najmä na Záhori, je to *leňoch* (Štefanov, okr. Senica) i *lenoch* (Palárikovo, okr. Nové Zámky); *prední leňoch* (Hlboké, okr. Senica), ako aj názov *legát*: *Opri si podušku o legát, budež maď višší pod hlavu* (Lošonec, okr. Trnava).

Ako predné, tak aj zadné časti postele by však vôbec neboli funkčné bez bočných dosiek, bočnic, lebo *bočníe postel'ovie doske držia prední hlávik*

zo zadŕím a udržujú *postel'ovuo dno* (Pukanec, okr. Levice). Ich spojením vznikol drevený, neskôr železný posteľný rám, základ postele, do ktorého sa vkladali spodné dosky, vytvoriac tak spodnú časť postele; v Pukan-ci to bolo napríklad *postel'ovuo dno*, v okolí Prievidze *podnožie postele*. Najrozšírenejším názvom pre bočnice bol na celom území Slovenska výraz *lajsňa, lajšňa* (Ľuboreč, okr. Lučenec), *lajstna* (Jur pri Bratislave), *las/ňa* (Odorín, okr. Spišská Nová Ves), *lesna* (Chyžné, okr. Revúca, z nemčiny Leisten), čiastočne na strednom a severozápadnom Slovensku *pelast', pe-lajst'*. Bočnice buď pribíjali, na Záhorí *lajsňovali* (Hlboké, okr. Senica) alebo upevňovali na háčikoch, na plieškoch, v Zemplíne na *haptach*: *Stolár pri-be+u nové plieški na lajsňe* (Bošany, okr. Topoľčany); *Hapti su na pojsce-loh na pretku* (Hencovce, okr. Vranov). Pokiaľ bol posteľný rám drevený, vyžadovalo to trochu opatrnosti, lebo sa pritrafilo, že: *Taká kéd'a, sedla si na lajsňu, hñeď pod ňou združďala* (Dolná Lehota, okr. Dolný Kubín); deťom zas bolo treba častejšie pripomínať: *Neskáč po posteli, lebo zlomíš lajsnu!* (Lipová, okr. Nové Zámky). Niekedy však ani to nepomohlo a aj tak sa *pelajst' prelomila* (Bziny, okr. Dolný Kubín); *pelass na posseli sa zlámala* (Veľké Rovné, okr. Bytča). Často boli postele priúzke, najmä keď na jednej spalo aj viacero ľudí a to veru nebolo zriedkavosťou. Kto sa rozvalil naširšie, ten sa vyspal, horšie to však bolo s tým, koho vytlačili na bočnicu. Vtedy len bolo hundrania a firfotania! Tu je zopár z nich: *Añi sa pri ňej poriadne ňevispím, len takí učupení na lajsňi* (Prochot, okr. Nová Baňa); *Vuon sa rozvali+u po celej posteli, a ja son ležala len na lajsňi* (Sebechleby, okr. Krupina); *Križe ma bolá, celú noc som spala na lajsňi* (Kšinná, okr. Topoľčany); *J!a som už na lésni misel spač* (Kameňany, okr. Revúca); *Moja žena sa rostahuje f posteli jag dzinoviščo, a já abi som spav na lajsni* (Červeník, okr. Hlohovec); *Mi zme veru spávali aj štiré na jenněj posteli, aj na lajsňi* (Chocholná, okr. Trenčín); *Ona furd len na lajsňi spala, šak té dečká sa rostáhovali, jak sa len dalo* (Lapáš, okr. Nitra).

Takto opísal výrobu postelí starý stolár z Partizánskej Ľupče: *Sedliacka postel bola jedna najlacnejšia. To sa urobili tie nohi a tag asi šezdesiat centimetrou sa zglila doska, do tíh dvoch sa vidlabali jamki doprostrietka a tera zme tie nohi aj s tím čelom spolu zbili. A navrh zme to spavili zase takú lajsňu a to zme tag ako do strieški spravili. A na ten vrch sa virezala takáto cifra. A ot pretku, abi to vizeralo krajšie, tak sa ocpotku a odvrchu ešte takie*

sedemcentimetrovie latki pribili. A ot chrpta sa robila takáto široká postel, abi o s'enu sa človeg ňeopre+u a otpretku tag na tih posteláh zme ešte virezávali a naliepali, abi ňebolo vidno, čo je naklad'enuo f posteli.

Potom zme robili postele panskejšie, to zme robili celie rámovie a potom zme tie filungi kládli, to boli s foršti takie hrubie a tie sa robili aj politúrovanie.

No a ešte zme robili tie velkie kanapá. To boli tie tri aj štirimetrovie kanapá, to mali dookola s'eni a boli aj tie kanapá tag do rohu. O'tec to ešte aj pofarbi+u krásne, pocifrova+u.

Do spodnej časti postelí sa vkladali podložky na ležanie. Ale vraj, indaj zme ňemávali madrace jako čil, boli len strožoki (Chocholná, okr. Trenčín); Indaj bili enom strožochi, šak slámi sme mieli dost, a negde mieli f postelách enom holú slámu a dobre bilo, strožoch - to už bilo cosi nóbl (Skalica). Dozvedáme sa, že slamníky často nahradili aj posteľ: *Vispa+u sa bárd'e na strož'liaku* (Prievidza); *Mne sa na strožoku najlepš'ej spí* (Hrušové, okr. Trenčín); *Na dzedziňe še spalo na struž'lakoch* (Smížany, okr. Spišská Nová Ves). Podložkami v posteliach boli teda z vrecoviny alebo hrubého plátna zhotovené veľké mechy naplnené slamou - *strožliaki, strožiaki, strožochi, strožoki, strož'ejki, struz'laki, struž'láki, struž'láki*. V Dúbravke, okr. Bratislava, nám to potvrdili: *Strožoki bili vicpané ze slámu, kerú vimíňali dicki, ket sa mlácilo*, v Dlhej Lúke, okr. Bardejov, boli stručnejší: *Struz'lak, to taki vipchati meh ze slamu*. Ale aj tá slama bola rôzna, niekde: *Strožiaki sa napchávali ražnou slamou* (Návojovce, okr. Topoľčany) a smutná dievčina sa v piesni mohla poľutovať aj takto: *Moja postiel'očka samá ražná slama, a ja nebožiatko na nej líham sama*. Inde: *Do strožokóv zme dávali jačmennú slamu, tá je makšá* (Chocholná, okr. Trenčín); *Po žňivoh me sebe novi struž'laki z dobrej pšeničnej slami nacpali* (Brezina, okr. Trebišov). Na Záhorí a v okolí Trnavy volali viazanice rovnej ražnej slamy vymláte nej cepami *dochi* (Biňovce, okr. Trnava); *Z dochama sa nacpávajú strožoki* (Záhorská Ves, okr. Malacky), v Šariši to boli *palšaki*: *Ked ňebuli madrace, ta do posceli s/e palšaki davalí* (Janov, okr. Prešov). Až neskôr vystriedali slamníky pružné podložky na ležanie, matrace: *Namesto strožokov sa čil madrace* (Ludanice, okr. Topoľčany); *Uš dávno sme aj mi vihodili s posteli strožochi a kúpili sme si madrace* (Skalica); *Teraz už maju madrace f poscel'ach* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov).

V minulosti bolo na dedine samozrejmosťou, že *si mosela každá žena sama napráscit na plachtí* (Moravské Lieskové, okr. Nové Mesto nad Váhom). *Nuž a keď už boli tie priatke, na Tomáša, to bolo pre Vianoci, nuž, posťel som triasla*, prezrádza nám ženička z Poník pri Banskej Bystrici a hneď spustí veršovačku:

Post'el, daska, trasiem ťa, svätí Tomáš, prosím ťa,
dajže ti mňa znávaťi, s kím ja bud'em spávaťi.

Zo silnejších ľanových alebo konopných vláken si ženy tkali hrubšie posteľné prestieradlá, *post'el'ňiä placht'i* (Ratkovské Bystré, okr.Revúca) . Najhrubší druh konopných vláken boli *klki* alebo *pačeski*. Z nich sa tkalo najmenej kvalitné domáce plátno na vrecia a plachty na zakrytie slamníkov: *Natkale zme plachte hrubej, klkovej* (Senné, okr. Modrý Kameň); *S kukového plátna zme šijali mechi* (Kubrica, okr. Trenčín); *Ta tamte pačeski, to zme už pred'li na placht'i* (Kokšov-Bakša, okr. Košice); *Paseškovia placht'i som dala do posteľe* (Revúčka, okr.Revúca). V užskom a zemplínskom nárečí takéto prestieradlo na posteľ z domáceho plátna volali *kločanka* (Porostov, okr. Sobrance; Malé Zalužice, okr. Michalovce). V Detve, okr. Zvolen, spracovávali ľanové vlákna, lebo: *Z ľanu bolo tmaušo plátno a priadlo sa na hrubuo. Spoňe perini* (Kalinovo, okr. Lučenec), *podbočnice* (Valašská Belá, okr. Prievidza), *spoňňiki* (Návojevce, okr. Topoľčany), periny, na ktorých sa ležalo, sa prikrývali tenšími plachtami, ktoré tkali z kvalitnejších vláken, z nich napríklad *s konopí bolo belšuo plátno ako z ľanu a priadlo sa na ťenkuo* (Detva, okr. Zvolen). A tak *perina bola na strožľejku, na ňe sa spávalo, na perinu sa prestrela plachta* (Ozdín, okr. Lučenec). Aby nám to bolo už celkom jasné: *na slamník sa da+ua p+uachta, potom perina, potom p+uachta* (Hlboké, okr. Senica). Na Záhorí volali plachtu, ktorá sa prestierala na perinu aj *presciraduo* (Rozbehy, okr. Senica) i *prosciraduo* (Stupava, okr. Bratislava).

Okrem už spomenutých druhov posteľných plachiet utkaných z ľanu či z konopí - *lenová plachta* (Chocholná, okr. Trenčín), *konopňi p+uachta* (Stupava, okr. Bratislava), *platňana plachta* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov) - zaznamenali sme aj iné ich názvy týkajúce sa druhu materiálu, z ktorého boli zhotovené, ich ozdobená alebo použitia. Spomenieme aspoň niektoré z nich. Ľanové alebo bavlnené plachty sa volali tiež *kanafasové placht'i* (Návojevce, okr. Topoľčany), *kanavasové placht'i* (Kokšov-Bakša, okr.

Košice). V Gemeri a na Spiši jemná plátená plachta mala názov *pa'olato-va plachta* *abo grad'ova* (Buglovce, okr. Levoča). V Kochanovciach pri Trenčíne mali *ňit'ové plachti*.

Plachty pretkávané tkaninou inej farby alebo iného druhu, ozdobené utkaným vzorom, farebnou vzorkou či čipkou používané najmä ako prikrývky na postele, to boli *zarábané plachti* (Dechtice, okr. Trnava), *preberane plachti* (Rankovce, okr. Košice), *ketiežové plachti* (Rybník, okr. Revúca), z kúpenej jemnejšej priadze boli *štrafkaste plachti* (Kokšov-Bakša, okr. Košice), Ozdobne vyšitý pásik na plachtách sa volal (Cífer, okr. Trnava) *mešterka: Mešterka na plachtáh bola širšá jak scinka*.

Bula i taka plachta, co s/e na pova'ínu pribila a tag dookola s/e tota poscil' s totu plachtu obložila a tam tota žena ležela (Baldovce, okr. Levoča). Bola to vyšívaná plachta, ktorou sa zastierala posteľ šestonediel'ky, odtiaľ aj známe slovné spojenie *beťi za plachtou* (Šuľa, okr. Modrý Kameň), čo znamenalo, byť po pôrode. Čiastočne na strednom a západnom Slovensku volali túto plachtu *kútnica: Nat post'eľ sa zavesila kútnica* (Košťany nad Turcom, okr. Martin); *Kútnice bivali običajne š červenim višité* (Lovčice, okr. Trnava). V okolí Brezna to bola *zast'eľacia plachta*, pri Hlohovci *záponná plachta*, pri Košiciach *krad'ova plachta*. Časom sa plachty častým používaním a praním zodrali, a tak sme v Pukanci počuli: *Plachti sa nán už takie zvočeňie, že sa ňebudú dať aňi zaplácať*. V Dlhej Lúke, okr. Bardejov, takúto *zvočenú plachtu* nazvali *plachcina: Tota plachcina už ňevalušna na ňič*. Keď však vo Vrábľoch zistili, že niektorí ľudia *išli plachtu prať*, nemalo to veru s praním nič spoločného, ponáhľali sa tí na druhý deň dojedať a dopíjať zvyšky po svadbe. O prepitnom v naturáliach si v Sobranciach šuškali: *tašku poňes/e za plachtou*. Najrozšírenejší frazeologizmus bol však: *Pámbo hu lahonnou plachtičkou prioddia+u* (Návojevce, okr. Topoľčany); *Ľebä vara pámbogh riatkó plachčiško prikriv* (Sirk, okr. Revúca); *rietkú plachtú ho panbo od'ál* (Bošáca, okr. Trenčín); *odáti je ritkú plachtu* (Lukáčovce, okr. Hlohovec); *prikril sa z ritkú plachetku* (Cífer, okr. Trnava), uplatňovaný pri konštatovaniach s významom zle, biedne sa mu (jej) žilo, je chudobný; oženil sa s chudobnou dievkou.

Spomenuli sme už perím vyplnený priesyp na posteli, *perinu*, na ktorej sa ležalo. Názov *perina* sa v tomto význame vyskytuje v južnej časti stredoslovenských a západoslovenských nárečí. Čiastočne v stredoslovenských,

severotrenčianskych a východoslovenských nárečiach funguje slovo *perina* vo význame veľkej vrchnej periny, ktorou sa prikrýva: *Nu som kukala spot perini na šetko* (Žaškov, okr. Dolný Kubín); *Spávame pod jednou perinou* (Staré Hory, okr. Banská Bystrica); *Hriali sme sa pot perinú* (Prosné, okr. Považská Bystrica); *Pot perinu s/e barz dobre vihral človek* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov). Aj tu nájdeme združené pomenovania spresňujúce význam slova *perina*. Napr. *veľká perina* (Priekopa, okr. Martin), *veľka perina* (Kokšov-Bakša, okr. Košice), *vrchná perina* (Trstie, okr. Ilava), *verchná perina* (Kucany, okr. Michalovce). V juhovýchodnej časti Slovenska v stredoslovenských a západoslovenských nárečiach je rozšírený názov *duchna* i *duchna*: *Duchnou sa zakrejvame* (Turičky, okr. Lučenec); *Po duchnú nám nebolo zima* (Chocholná, okr. Trenčín); *Mala som pekne nadrcholené duchni na posteli, len dzeciská sa po nich pognasili* (Červeník, okr. Hlohovec); *Duchňu sem odhodzila* (Bernolákovo, okr. Bratislava). Ak bola perina naplnená páperím, volali ju *prachová duchna* (Štefanov, okr. Senica) alebo *mochová duchna* (Klenovec, okr. Rimavská Sobota), *páperová duchna* (Ploské, okr. Revúca). Zaznamenali sme, že v Dačovom Lome, okr. Krupina páperie volali *pelachom*: z *duchne pelach*, a v Hrušove, okr. Šahy, *pelechom*. Perina naplnená kostrnkami bola *pazdernica*: *Pazdernice sa dávali oc sceni alebo naspodek* (Cífer, okr. Trnava). Veľkú a hrubú perinu nazývali expresívne *duchnisko* i *duchnišťe*: *Taká duchnisko, aj na dve duchne je v nej pérát!* (Brestovany, okr. Trnava); *To je ale duchnišťo!* (Bošáca, okr. Trenčín). V Novohrade a na juhozápadnom Slovensku označujú tieto slová obliečku na perinu: *Povivlekej duchnišťá a namoč ích na nodz do sódi!* (Červeník, okr. Hlohovec).

Jednotlivo nájdeme aj iné expresívne výrazy vo význame periny na prikrývanie. V Hliníku nad Hronom, okr. Nová Baňa, majú *peluche*: *Abi nespálila vela dreva, preňiesla si peluche do kuchiňi*. Aj známu frazému *dotiaľ sa vystieraj, kým ti perina stačí* - správej sa podľa svojich možností - si upravili po svojom: *naťelko sa visťieraj, nakelko ťi pelucha čahá!* V Gemeri pomenúvajú periny, ako aj posteľnú bielizeň, *parduchi* i *perduchi*, zdrobne ne *parduški* i *perduški*, v Šariši *pernagi*: *Ša nedáž viluftovat tia parduchi?* (Slavošovce, okr. Rožňava); *Treba piere páraťi, veď dieukan treba dáke tie perduške, kot sä vidajú* (Kokava nad Rimavicou, okr. Rimavská Sobota); *Naša nevesta doňesla bars šumne pernagi* (Tuhrina, okr. Prešov).

Pod jennú duchnú son ze starín spávala, rozvravela sa žena z Hornej Súče, okr. Trenčín, a inde priznali, že ich veru bolo aj viac pod jednou *duchnou* či *perduchou*. Nezostávalo preto nič iné, len *dat' viluftuvať ti duchni, zakál sviéťi sunko* (Chocholná, okr. Trenčín); *Tuvoka na dvore zme duchne ponatriasale a poprestierale na lesu, žebe sa dobre viluftovale, visušile* (Čelovce, okr. Modrý Kameň); *Nach tia duchni kuz na povetrú vivéje* (Brusník, okr. Revúca). Horšie bolo, keď počasie neprialo. Vtedy sa museli *duchni* vetrať v chiži. Väčšinou si zhotovili drevené tyčky nad posteľami alebo okresané brvno, trám pod hradou a cez ne prehodili periny. Na Záhorí *bi+uo venkoncem prez izbu bid+uo*, v okolí Topoľčian mali *hrátky: Vihod' duchni na hrátky, ňech sa to viluftuje!*, i variant *hriatke* (Devičie, okr. Krupina), v juhotreňčianskych nárečiach *breco* (Zemianske Lieskové, okr. Trenčín), v severotreňčianskych nárečiach *žrtka*, v okolí Levíc variant *žltka: Na žrtku sme vivešali perini* (Veľké Rovné, okr. Bytča); *Nat post'eľov bola žltka* (Tlmače, okr. Levice). Dobré bolo, keď sa v Bošáci pri Trenčíne hovorilo o niektorých ľuďoch: *tí pod jennú duchnú líhajú*, znamenalo to, v tomto prípade v prenesenom zmysle slova, že majú rovnaké názory, zhodujú sa, a ak v manželstve prípadne niečo niekde zaškrípe, tak *husacé perí šecker zmerí* - pod perinou sa ľahko udobria. Horšie už bolo, keď sa medzi ľuďmi našiel taký, ktorý: *po perku zbiérá, a duchni rozhadzuje* - prehnane dbá o drobnosti, ale zanedbáva vážne veci. Neprijemný bol aj ten, o ktorom sa hovorilo: *chpa s/e jag miš pot perinu* (Sobrance), teda veľmi silno sa tlačí niekde.

Periny i duchny mali obyčajne v pluráli aj širší význam. Označovala sa nimi posteľná bielizeň, ale aj posteľná výbava, na východe *štafirunk* mladej nevesty: *Bola vräj i taká povera, že sä perini ňesmeli do roka prat' po svadbe* (Žaškov, okr. Dolný Kubín); *Mi zme chudobní, ešče nemá perini aňi truhlu* (Súľov, okr. Bytča); *Privez/li mladej štafirung, ladu i perini* (Rankovce, okr. Košice). Zvlášť veselou udalosťou bolo prevážanie nevestinej výbavy do mladoženichovho domu: *Z duchnáma sa chodživalo spevom, ženi sedzeli ve vozi napretku, spivali a robili rámus* (Hrnčiarovce nad Parnou, okr. Trnava); *Hádzal'i mladuche pár groši do perini, abi bola peňžitá* (Vrbica, okr. Liptovský Mikuláš). O prevoz sa starali mladé vydaté ženy

¹ Slovo *cedilla* je pôvodný španielsky názov príslušného diakritického znamienka, niekedy je známejšie označenie *cédille* používané vo francúzštine (tam takisto prevzaté zo španielčiny).

² Všetky pozície budeme uvádzať v šestnástkovej sústave.

perinárki, periniarki, duchnárki: Mara ma prišla volať za perinárku (Dolná Lehota, okr. Dolný Kubín); *Uš prišli perinárki, id ich privítat* (Brestovec, okr. Myjava); *Keď vézli neveste duchni g mužovi, duchnárki hádzali mrváne z vozó* (Brestovany, okr. Trnava), a aby bola väčšia zábava, vymysleli si v Dechticiach, okr. Trnava pri prevážaní perín aj žartovnú postavu *perára*.

Základom dobrej periny a podušky bol spodný obal z hustej bavlnenej látky (sypkoviny, angínu), spodná obliečka, priesyp, do ktorého sa sypalo perie. V nárečiach mal rôzne pomenovania: v časti stredoslovenských a západoslovenských nárečí *sovok, osovok, osovek*, v Honte variant *osevok*, podoba *sov* iba zriedkavo: *Perí som nasipala do sovka* (Ludanice, okr. Topoľčany); *Akurát čera som bola zebrazd v opchodze sípkovinu na souki a kej to pošijem, bujem to hnec plnic perím, čo sme nadrápali cez zimu* (Trstie, okr. Považská Bystrica); *Tá má už nadrápaného perá na štiri souki* (Horné Bzince, okr. Nové Mesto nad Váhom); *Na jarmoku som kúpila sipkovinu na osovke na perie do perín* (Hliník nad Hronom, okr. Nová Baňa); *Do osouka nasipala mama hodne peria a zašila* (Staré Hory, okr. Banská Bystrica). V časti v stredoslovenských nárečí mali názvy *osovok, osevok* aj význam vrchná obliečka na perinu: *Fčera son vimieňala osouke* (Pečenice, okr. Levice); *Oseuke ňeboľi ako ňeska z damaškátu* (Kozí Vrbovok, okr. Krupina). Miestami sa používali aj dvojslovné spojenia *spodní sovok, osovok* na rozdiel od *vrchného sovku, osovku* (obliečky): *Veru, bolo aj tak, že som ňemala aňi na vrchné sovki, spávali zme len f sponních* (Chocholná, okr. Trenčín); *spodňi osovok* (Prenčov, okr. Banská Štiavnica); *sponni sovek* (Neporadza, okr. Bánovce); *vrchni osovok* (Sklabiná, okr. Modrý Kameň); na Orave *spodňi sof* (Lomná, okr. Námestovo). Zaznamenali sme aj prirovnanie *zdíva sa jako sovok* (Návojovce, okr. Topoľčany). V západogemerských, juhonitrianskych, modranských a záhorských nárečiach boli rozšírené vo význame spodnej obliečky výrazy *ciecha, cecha, cícha*: *Ňema aňi obliečke, len tak f cechách spáva* (Kokava nad Rimavicou, okr. Rimavská Sobota); *Presipala som perie do novích ciech* (Klenovec, okr. Rimavská Sobota); *spodná cícha* (Častá, okr. Modra); *spodňi cícha* (Rozbehy, okr. Senica). V severotekovských

---

³ To nepostihlo len rumunské a turecké písmená. Aj poľská kreska sa takto zjednotila s českými a slovenskými dĺžkami, hoci v tradičnej kvalitnej typografii je kreska trocha strmšia a nachádza sa bližšie k písmenu pod ňou ako náš dĺžeň. V tomto prípade sú však tieto drobné vizuálne variácie v rámci tolerancii.

a miestami v juhozápadoslovenských nárečiach fungujú uvedené výrazy vo význame vrchnej obliečky: *Péri bolo f sofku a na to sa navlékla cícha* (Blatné, okr. Modra); *Já sem mie+u cíchi dicki čisté* (Záhorská Bystrica, okr. Bratislava); *vrchní cícha* (Lamač, okr. Bratislava). Vo východoslovenských nárečiach sú názvy spodných obalov utvorené od slovesa *sypať*: *presip, presipa, prisip, prisipa, prisipka*. Napr.: *Na perinu treba presipu* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov); *Do prisipi s/e dalo piere* (Hrabkov, okr. Prešov); *Treba mi nove prisipi na perini, bo mi vihodzi piere* (Spišský Štvrtok, okr. Levoča). Hoci sme už spomenuli *angín* vo význame hustej bavlnenej látky na periny, čiastočne v juhotekovských, topoľčianskych a juhozáhorských nárečiach sa vyskytuje vo význame spodného obalu na periny al. podušky a v sotáckych a miestami v zemplínskych nárečiach sme zaznamenali v tomto význame aj slovo *anginet*. Napr.: *Mám už i angíni narichtované* (Záhorská Bystrica, okr. Bratislava); *Mám novú angínovú duchnu, zajtrá do nej budem nasípať perie* (Návojojce, okr. Topoľčany); *angín* (Čaka, okr. Vráble; Jedľové Kostol'any, okr. Zlaté Moravce); *anginet* (Belá nad Cirochou, okr. Snina; Brekov, okr. Humené; Čerhov, okr. Trebišov).

Dlhé zimné večery využívali už tradične ženy a dievky na spoločné odtrhávanie peria z kostrniek - na strednom Slovensku na *páračky*, na západnom Slovensku na *driapačky*. Na strednom a na východnom Slovensku perie *párali*. V západoslovenských a čiastočne v oravských a zvolenských nárečiach perie *driapali*. Porov.: *V zime zme choď'il'i na párački, tam zme páraval'i, de mali dieuki* (Záskalie, okr. Dolný Kubín); *Pieret'a je dost', budeme drépať* (Dolná Lehota, okr. Dolný Kubín); *Ke_cú už dlhie zimnie večeri, zviknú bivať po domoch párački* (Krupina); *Dneska sa bude driapať perie* (Čierny Balog, okr. Brezno); *Hiba dakodi po pónoci zmo sä rozišli s tich páraški* (Brusník, okr. Revúca); *Chodzili zme každú zimu na drápački* (Trakovice, okr. Hlohovec); *Na drapačkáh nán viprávali staré ženi také strašné veci* (Lapáš, okr. Nitra); *V z/ime babi paraľi pire* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov); *V ješeňi pire u nas paraľi* (Brezina, okr. Trebišov). Najusilovnejšie sa páralo perie pred svadbami, lebo *to bolo način veľa perín, tak sa zavolalo aj dvacad' aj tricaď žien, radon sa volalo na tie páračke* (Lišov, okr. Krupina). Často sa stalo, že už hlásnik trúbil *Uderila dvanásta hodzina, moseli zme*

⁴ „Voľne“ myslíme vo význame používania a modifikovania bez obmedzení, nie vo význame používania zadarmo.

ičit spat, tag už poton teda gazdziná zebrała perie a podávala do duchni (Kostolné, okr. Myjava). Na jednu nezabudnuteľnú príhodu pri sypaní peria do periny si živo zaspomínala s ponosou ženička z Čeloviec, okr. Modrý Kameň: *To vám bolo, kod zme duchne choďile nasejpaťi pre mladú ňevestu, ale aj to žďi ľem staršie žene. Á, ver tode radosná maťi hãčala za jej ratolieskov premil'enov, tag ver! Aj dukád dala do duchne. A kod bole duchne nasejpanej, radosná maťi zasek predložila pred žene uctivos. Ale kod mñe peria nasejpale, ta mi krsná maťi dukád z duchne ukrala, spravila sa, že ho dáva do duchne a dala si ho do vačku.*

K perine patrila aj podložka pod hlavu dobre naplnená perím, hlavica. Slovtvorné podoby utvorené od slova *hlava* pomocou prípon -ňic, -ňica, -ňík; -ec, -ok, -ek a predpôn pod-, z-, za- sú rozšírené na celom území Slovensku. Porov.: *Daj si hľauňic pod hlavu!* (Kociha, okr. Rimavská Sobota); *F tej hlavňicu je veľa pieraťa* (Čierny Balog, okr. Brezno); *To običajne pierie sa do zľavníc nehodzí* (Veľké Rovné, okr. Bytča); *Já mám na posteli duchnu a dva zhlafce, jeden zhlavec je pro mia málo* (Skalica); *Spím skoro poseďački, musím mať tri zahlavki pod hlavu* (Dunajov, okr. Kysucké Nové Mesto); *Daj sebe es/či jeden zahlavek pod hlavu!* (Letanovce, okr. Spišská Nová Ves); *To je obliečka na podhlavňicu* (Sučany, okr. Martin); *Ja si mosím dadz na nodz aj tri podhlavňiki* (Trstie, okr. Ilava); *Aj podľafki mala z nového peria* (Brezová pod Bradlom, okr. Myjava). V časti stredoslovenských a západoslovenských nárečí je rozšírené znenie *vankúš* (v maďarčine vánkoss, v nemčine Wangkuss): *Pod hlavou mávam dva vankúše* (Návojevce, okr. Topoľčany); *Ja si žďicki mosím dac pod hlavu tri vankúše* (Trstie, okr. Ilava); *Mladožeňici jedľi z jeniho taňiera a ešte vari aj na jenom vankúši seďeľi* (Lišov, okr. Krupina). Mladá dievčina si chránila svoj vankúšik, zanôtiac si: *Gďe si zmoko+u, tam sa suš, ñeľihaj mi na vankúš, muoj vankúšig bieli je, tvoja hľauka mokrá je.* Na západnom Slovensku je výraz *poduška* (pod ucho) pravdepodobne kalk z iných jazykov (franc. oreiller, nem. Ohrkissen, rus. podúška, poľ. poduszka): *Potáhni mu podušku pod hlavu, abi mal viššie* (Bzince pod Javorinou, okr. Nové Mesto nad Váhom); *Som jěj spravila duchnu z neodrápaného pėra a podušku pod hlavu* (Borová, okr. Trnava). Na Záhori je známe slovo *poštár*, *poľštár* i jeho zdobnená podoba *poštárek* ako názov malej hlavničky: *Každá pitá dvie dúchni, štiri poštáre, nuž de to vzít?* (Borinka, okr. Bratislava); *Já, ket sem*

sa vidala, nedostala som z domu aňi poľstár (Skalica); *Bi+u to konc noví poľstár* (Záhorská Bystrica, okr. Bratislava); *Pod h+uavu sa dáva i poštárek* (Hlboké, okr. Senica). Väčšinou názvy obľúbených malých vankúšikov tvorili zdobneniny ich základných pomenovaní: *Poškaj, dám ti hlaunišku pod hlavu* (Rochovce, okr. Rožňava); *Na salaši ňemaž zahlofčeki, tam sa chiba kabád hodí pod hlavu* (Brezovica, okr. Trstená); *Píta+u si vankúšik pod hlavu* (Likavka, okr. Ružomberok); *Kostrnki s pérá sa dávajú to tých podušičiek* (Báhoň, okr. Modra). Okrem týchto názvov malé vankúše sa volali aj *kaprice, kapricki i kapricne* (Sučany, okr. Martin): *Na šezlone majú kaprice* (Španie Pole, okr. Revúca); *Daj sebe kapric pod hlavu, ľepše s/e ci budze ľežic* (Gregorovce, okr. Sabinov); *Mámo višívanie kapricke* (Kociha, okr. Rimavská Sobota). V juhotreňčianskom nárečí je *kapricka* malá perinka a expresívne je to taký pokrčený *zdošek* alebo v Bzinciach pod Javorinou *bucula*: *Prezleč kapricku, táto je uš špinavá* (Bobot, okr. Bánovce n. Bebr.); *Šak to má len takí zdošek pod hlavu* (Kubrica, okr. Trenčín); *Tan si zeber na lavicu tú buculu pod hlavu*.

O tom, ako sa vydajachtivé *ďioiučence pochabeli okolo vankúšikov*, nám takto porozprávali v Harmanci pri Banskej Bystrici: *Ráno bo+u sobáš. Poschodíli sa ďioiučence, mláďenci a spievali šel'ijakie pesničke. Potom vbehli ďioiučence do izbi a každá kcela chitit tie maličkie vankúšike. Kerá sa prvá chitila vankúšika, tak sa do roka vidá*.

Ťažkú podušku so starým perím prirovnali v Bošáci a na Myjave k *caganovi*, k niečomu veľmi ťažkému a zgučavenému: *Má poduški jeden cagan!*; *Také sú tašké jak cagan*. Naopak, pritenký vankúš alebo perina slabo naplnená perím bola *parušina, perušina*, zdobnena *parušinka, perušinka*: *Na chorú prihodila iba parušinu* (Králiky, okr. Banská Bystrica); *To sa neni duchni, to sa lem parušini* (Šurany, okr. Nové Zámky); *Ke' sa vidávala, dostala len parušinki* (Bošáca, okr. Trenčín); *Každí perušinku spravil a richtárovi odnésol* (Dolné Orešany, okr. Trnava). Starší ľudia z Bošáče ešte pamätajú *koposter* - polovičný vankúš pod hlavu.

Vankúše sa plnili nielen mäkkým páperím, ale pre chudobnejších boli dobré aj *kostrnke s pieráta* (Staré Hory, okr. Banská Bystrica), tvrdé stonky najmä husieho peria. Podušku naplnenú kostrnkami volali na juhozápade Slovenska *kostrnica* (Rakovice, okr. Piešťany), boli to *kostrnkové poduški* (Malženice, okr. Hlohovec) alebo *stupkovic* (Hlboké, okr. Senica). Pritráfilo

sa, že nebolo ani kostrniiek, nuž sa napchalo slamy alebo suchého lístia do vreca a takto mali v Papradne, okr. Považská Bystrica, namiesto *zlvavnice šuchraňu*. Jemnú posteľnú bielizeň, najmä vankúše, vedeli ženičky aj krásne ozdobiť. Obyčajne vkladali do obliečok háčkovaný, pletený, či vyšívaný pás alebo pás inej látky ako ozdobnú vložku, po okrajoch dávali čipky, volány: *anzace, anzeci, ancesi, cifri, čiki, fodri, či rojti: Fpredu boli anzace peknie višívanie, nie zúpke, ale rounuo a to sa višivalo dopredu do vankúšou* (Kráľová, okr. Banská Bystrica); *Na pošťare sa ancese dávali na parádu, to bi+uo naširoko heklované* (Stupava, okr. Bratislava); *Ej, al'e mala ta paradne perini, na zahlavkoch same šumne anzece!* (Letanovce, okr. Spišská Nová Ves); *Dali tam aj pleťenú šnurovanú cifru* (Vrable); *Na hlavničke buli tulipánovie cifri* (Klenovec, okr. Rimavská Sobota); *Ťie ozduopke, no mi zme to volali čike* (Dobrá Niva, okr. Zvolen); *Táto čikovaná poduška má naspotku takí svetlí čik* (Šaľa); *Bola tam fšitá fodra* (Poľný Kesov, okr. Nitra); *Aj foderka šumne ukaže na zahlafčeku* (Torysa, okr. Sabinov); *Daktorá si narichtovala takí pekní vankúš z rojtou* (Žaškov, okr. Dolný Kubín); *Kolkože máš tích rojtíčkou?* (Likavka, okr. Ružomberok). Ozdobou boli aj z nítí urobené farebné uzlíky - *babuše: Zme robili také poduški, čo mali fprostrítku tri rúže a také babuše spravené* (Šenkvice, okr. Modra). Väčšina takto vyčáčkanych vankúšov bola poukladaná na posteliach ako ozdoba alebo nachystaná dievkam do výbavy: *Prennej izbe zme mali vislatú poslel, boli na nej uložené duchni a vankúše z ancesami* (Návojevce, okr. Topoľčany); *A zahľafki buli aš pot povalu vislata* (Hrabkov, okr. Prešov). *Zahľavki a veľke perini, f tih ňikto ňigda ňlehal, to lem na paradu buli poscelene* (Kokšov-Bakša, okr. Košice). Na Záhorí mali jeden dlhý vankúš slúžiaci ako ozdoba na ustlanú posteľ so svojráznym pomenovaním: *Takí dúhí pošťár, temu sme rikali kúň* (Kunov, okr. Senica), z toho vzniklo aj spojenie: *pošťarki na postelách postavené na koňa* (Hlboké, okr. Senica) - vankúše uložené kolmo na ustlanú posteľ. Výstižne ich volali na Záhorí *vi+uoški* (Štefanov, okr. Senica).

Vankúš, vankúšik, poduška alebo perinka či duchienka bola aj perím naplnená zavinovačka pre dojča: *Maličkúo sä nosievalo vo vankúši* (Žaškov, okr. Dolný Kubín); *Maluo bolo zababúšeno vo vankúši* (Sebechleby, okr. Krupina); *Ďe bola žena hrubá, zrichtuva+u sa vankúšig na povířia z novem perat'om, žebe dobre hrialo* (Čelovce, okr. Modrý Kameň); *Ešče je to len f poduške, a uš to krákorí* (Červeník, okr. Hlohovec); *Dzítatko f*

poduške sa zavijalo s trakom (Cífer, okr. Trnava); *Dobre previaš perinku zos povojníkom!* (Hrabkov, okr. Prešov); *Duchenka bi+ua zväzaná povijákem* (Hlboké, okr. Senica); *Decku dali novú duchénku* (Častá, okr. Modra). Na Záhorí zabalia dojča aj do *povineku* (Lopašov, okr. Skalica) a na Spiši do *povitku*: *F povitku dzecko nos/ila* (Studenec, okr. Levoča); *Es/či furd je to dzecko f povitku?* (Markušovce, okr. Spišská Nová Ves).

Vrchný poťah na perinu alebo podušku mal v nárečiach tiež rôzne názvy. Najrozšírenejšie boli podoby odvodené od slovesa *vliecť* predponami ob- a na- : *obliečka*, v Gemeri *oblies/ka*, *obliaška*, na juhozápadnom Slovensku *návlečka*, *navliečka*, od slovesa *vláčiť* to bola *návlačka*, v juhozemlín- ských nárečiach *povlak*, *povlaka* (Nižný Hrabovec, okr. Vranov). Porovnaj: *A s toho potom i souki na pierä i obliečki šil'i* (Dolný Kubín); *Peren dvoje obliečki z duchien* (Návojojce, okr. Topoľčany); *Dámo šistie oblieške na duchne* (Kociha, okr. Rimavská Sobota); *Pret!ahla som šistú obliašku na postel* (Brusník, okr. Revúca); *Ideme navléciť čisté návliečki* (Lubina, okr. Nové Mesto nad Váhom); *Ti navliečki budež mad do víbavi* (Brezová pod Bradlom, okr. Myjava); *To je nová návlečka* (Záhorská Bystrica, okr. Bratislava). Miestami sa v severostredoslovenských a západoslovenských nárečiach vo význame obliečka vyskytujú aj výrazy *sovok*, *sovek*, *osovok*, *osovek* aj spojenia *vrchní sovok*, *vrchní sovek*. Napr.: *Ku Veľkej noci preoblečieme perini do čistých soukou* (Dolná Lehota, okr. Dolný Kubín); *Mosín si uš kúpiť vrchné aj sponné sovki* (Návojojce, okr. Topoľčany); *Strakaté sovki sa lepšie, lebo sa tak nezašvoldá* (Valašská Belá, okr. Prievidza); *Už má na dvoje sovkvov* (Veľké Rovné, okr. Bytča); *Fčera son vimieňala osouke* (Pečenice, okr. Levice). Spomenuli sme už, že v severotekovských a čiastočne juhozápadoslovenských nárečiach fungujú vo význame vrchnej obliečky výrazy: *ciecha*, *cícha*, *ciška*, v spišských, šarišských a abovských nárečiach *cacha*, *caha*, v Kucanoch, okr. Michalovce *scaha*: *Kúpila som na jarmoku plátno na postelnie cíche* (Hliník nad Hronom, okr. Nová Baňa); *Péri bolo f sofku a na to sa navlékla cícha* (Blatné, okr. Modra); *Já sem mie+ua cíchi dicki čisté* (Záhorská Bystrica, okr. Bratislava); *Mama nakúpili na ti poštárki ti cíški* (Kunov, okr. Senica); *Cíški na duchni a poštáre sa robili s plát- na* (Dúbravka, okr. Bratislava); *Kúpila som nove cahi na perini a zahľafki* (Spišský Štvrtok, okr. Levoča); *Cacha s/e mi potarhala* (Veľký Šariš, okr. Prešov). V Novohrade a na juhozápade Slovenska obliekajú periny do *duch-*

nišťa (Dolný Tisovník, okr. Modrý Kameň) alebo do *duchnišča* (Ružindol, okr. Trnava), v *Návojevciach*, okr. Topoľčany do *parušini*: *Parušini sa mi potrhali, nuž idien kúpiť kanafas*. Na východnom Slovensku na perinu navliekajú *periňanku* a na hlavnicu *zahlaučinu*: *Periňanka s'le mi začína drec* (Spišský Štvrtok, okr. Levoča); *Vidzela s/i uš tote nove damaškovo periňanki?* (Žalobín, okr. Vranov); *Pozoblíkala mi i zahlaučini, ta mam hromadu rajbaňa* (Žalobín, okr. Vranov). Neskôr, keď periny vymenili za ľahšie, prešívane prikrývky - paplóny, lebo vraj *mlade uš ňechca perinu, lem paplan* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov), pribudli k starým osvedčeným obliečkam nové obliečky na paplóny - *paplanouki* (Sobrance) i *kapne*: *Kúpila som tri kapne a neskôr kúpim ešte jennu* (Hrušové, okr. Nové Mesto nad Váhom).

Látky na obliečky perín i vankúšov boli rôzne a rôzne boli aj ich pomenovania. Na strednom a západnom Slovensku volali ľanovú alebo bavlnenú látku, z ktorej sa šili obliečky *kanafas*, *kanavás*: *Vankúšig mám s kanafasu* (Staré Hory, okr. Banská Bystrica); *Kúpela son kanaváz na duchne* (Kociha, okr. Rimavská Sobota); *Strakatí kanafas sa kúpi+u* (Kunov, okr. Senica); *Obledž duchni do kanafasovih obliečok!* (Návojevce, okr. Topoľčany); *Máme kanafasovie cíche* (Prochot, okr. Nová Baňa). Ľanová, konopná alebo bavlnená látka tkaná z troch nití s použitím štvoro niteľníc, to bola *činovať*, v Bacúchu, okr. Brezno *činovaťina*: *Šecke cíche mala z novučičkej činovaťi* (Prochot, okr. Nová Baňa). K parádnejším obliečkam už patrili tie, ktoré sa šili zo vzorkovanej látky s atlasovým leskom z *damasku*, *damašku*, *damaska*, z *damaški*, *damastu*, *damaškátu*: *Gde si kúpila toho damašku?* (Likavka, okr. Ružomberok); *Ot krsnej dostala ohromnú damašku na sovki* (Chocholná, okr. Trenčín); *Máž duchni z akéjsik velice fajnověj damaški* (Brezová pod Bradlom, okr. Myjava); *Ma dzes/edz metre damastu na cachi* (Studeneč, okr. Levoča); *Duchni prezlečiem do damaškovih obliečok* (Návojevce, okr. Topoľčany); *Oseuke ňeboli damaškátovie* (Kozí Vrbovok, okr. Krupina); *Mladuchine perini sa vola'li rúcho, to bolo bielo, z damaškátu* (Kráľová, okr. Banská Bystrica); *Vidzela s/i uš tote nove damaškove periňanki, co mi sebe kupila?* (Žalobín, okr. Vranov). V modrokamenských a gemerských nárečiach volali doma tkanú a farbenú látku *farbiarčina* a na hornej Orave *farbeňina*: *Ako ja pamätám, mávale zme obliečke na duchne s farbiarčine našitej* (Čelovce, okr. Modrý Kameň); *Predávala sa i farbeňina* (Bobrov, okr. Námestovo). Obliečky bývali pásikavé: *Uložili hu do pásikavich perin*

(Králiky, okr. Banská Bystrica); *Tetka majú šecker štráfkové* (Skalica); *Na valaloh maju radzi štrafkovane periňanki* (Gertalov, okr. Sabinov); *Mame smuškatie cachi* (Žakarovce, okr. Gelnica); kockované: *Mŕe sa pášej krížavie duchne* (Kociha, okr. Rimavská Sobota) i pestrofarebné: *Strakaté sovki sa lepšie, lebo sa tak nezašvoldá* (Valašská Belá, okr. Prievidza); *Periňi sa volakeďi robeli len tarkavie, abi nebolo hneď vidno špinu* (Pukanec, okr. Levice). Najmenej starosti si robili ženičky so žehlením obliečok. Mali na to svoju osvedčenú radu: *Suchej cistej obliečke sa nepigľúvale, ako e to ňeska vo zveku. Ena chitila edom koňiec, druhá druhej, porancuvale zme ich, ponatáhuvale, žebe bole rouna. Napokom zme ich poťapkale a nahale odležati* (Čelovce, okr. Modrý Kameň).

Postlaná posteľ sa zakrývala väčšou, upravenou, často zdobenou látkou, určenou na ochranu, ale aj na ozdobu. Zaznamenali sme pre ňu názvy utvorené od slovesa *kryť*, a to pomocou prípon -dlo, -ka a predpôň pri-, za-, po-: *Kúpila som prikrivadlá na posteľe* (Kameňany, okr. Revúca); *Šetke sa ohľaddele na posteľ, na to nove prikreivadlo* (Málinec, okr. Lučenec); *Dones mi prikrivallo!* (Bošáca, okr. Trenčín). Najrozšírenejšie sú však podoby: *deka, dekňa*, na východnom Slovensku *koperdeka, koperdekňa*, jednotlivo aj *koperdek*. Ide o názvy cudzieho pôvodu (z nemčiny *Decke*). Napr. *Ona má čipkovaniú deku na posteliach* (Návojevce, okr. Topoľčany); *Zarucil na poscel' deku* (Brezovica, okr. Sabinov); *Poskladaj tú deknú!* (Devičie, okr. Krupina); *Na poscele som sebe kupila nove koperdeki* (Spišský Štvrtok, okr. Levoča); *Poscil' prikril'i s koperdeku* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov); *Koperdeku davame na pojscel' lem u ňedzeľu* (Žalobín, okr. Vranov); *Polož uš tia koperdekne na posteľ* (Kameňany, okr. Revúca); *Koperdek s/i ňenašla?* (Veľký Šariš, okr. Prešov). Vo viacerých hláskoslovných obmenách sa vyskytujú miestami na celom Slovensku názvy odvodené od slovesa *prestierať* príponou -dlo. Porov.: *Na posteľ som kúpela aj prešciaradlá* (Brusník, okr. Revúca); *Kamarátke son strhla presceradlo s posteli na suknu* (Cífer, okr. Trnava); *Prez deň sa dávali na posteľe proscirad+uá* (Hlboké, okr. Senica); *Natkal'i i plahti na verch - presceradla, a to sama ruža* (Kokšov-Bakša, okr. Košice). Jednotlivo sme zaznamenali vo význame prikrývky na posteľ aj tieto podoby: *verchňa plachta* (Bretejevce, okr. Prešov, Brekov, okr. Humenné); *krasna plachta* (Becherov, okr. Bardejov); *strapcová plachta* (Podhradie, okr. Prievidza); *prehod* (Kostolište, okr. Malacky); *hába na posteľ* (Zázrivá,

okr. Dolný Kubín); *krasofka* (Hrabkov, okr. Prešov); *pola* (Devičie, okr. Krupina); *oškasta plachta* (Koš. Hámre, okr. Košice).

V majetnejších rodinách mali neskôr pri posteliach aj nočné stolíky - *nočnia kasničke* (Veľké Straciny, okr. Lučenec). Na celom území Slovenska bol však pre ne rozšírený názov *nachtkasatlik* i *nachtkastel* (z nemčiny Nachtkasten) s variantmi: *natkasľik*, *nachkasľik*, *nachkasel*. Porov.: *Pri posteliach sa dva natkastliki* (Smrečany, okr. Liptovský Mikuláš); *Gu post'eli postavili nachkasľik* (Králiky, okr. Banská Bystrica); *Lampiška je na nachkasliku* (Rochovce, okr. Rožňava); *Lampu polož pri posteli na nachkasel!* (Hliník nad Hronom, okr. Nová Baňa); *Vol'akedi ňebivali také kasne a natkasľiki* (Kšinná, okr. Bánovce); *Pohladaj to v natkasliku* (Červeník, okr. Hlohovec); *Pokukala i do nachkasľika, či tam ňenajdze štrimfľa* (Spišský Štvrtok, okr. Levoča); *Mame novi nachkasľik* (Smižany, okr. Spišská Nová Ves).

Vo viacčlenných rodinách sa pre nedostatok miesta s veľkou obľubou používali skladacie, rozkladacie, zasúvacie, zavieracie postele či postielky, ktoré sa večer rozložili, ráno zložili a zasunuli obyčajne pod vyššiu posteľ: *A mali zme takú zavíracú postel, to sa na nodz rošťáhlo a na tom dve deťi spávali* (Svätoplukovo, okr. Nitra); *Poscilka s/e na dzeň fcahne pot poscel'* (Spišský Štvrtok, okr. Levoča); *Poscilka bila na kolečkach, to s/e zapchala pot poscil' a potom vicahla* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov). Boli aj také *space stoli* či *stolové postele*, ktoré sa cez noc rozťahli, cez deň zasunuli a vrchná doska na nich slúžila ako stôl: *Apa ma+u ednu takú skladaciu postel', čez nodz v nej spa+u a rano ju zloži+u na stuo+u* (Veľký Lom, okr. Modrý Kameň); *Mali zme aj taki spaci stol, prez den to bol stol a v noci postel* (Dubová, okr. Modra); *Mi máme tú zavirací postel, ve dňe to máme jak stúl, a v noci jak postel* (Skalica). Zaznamenali sme aj iné domáce názvy pre tento druh postelí. Porovnaj: *Pot poscel'ami zme mal'i kerekeški, tak še volali ňiske poscele', co zme jih pot poscel' ciskali a prez nodz zme jih povicahovali* (Kokšov-Bakša, okr. Košice). V Ábelovej, okr. Lučenec, mali tiež *kerekešku* alebo *skladaňicu*, v Senici *kakalu*. *Za tranportem sme mieli škričh - takú zavíracú postel* (Kúty, okr. Skalica); *Naz bulo os/em, trojo sme spavali na šufetli, prez dzeň bula šufetľa pod veľku poscel' a na nodz ju madz vicahli a mi v nej spal'i* (Babin Potok, okr. Sabinov). V Nedožeroch, okr. Prievidza, spal'i deti na *šupetle*, v Medzibrode, okr. Brezno, na *šupetle* a vo Vranove

na šupele. Porovnaj: *Pod oblokom bo+ua šupétla, to bo+u na deň stuol a na noz post'el*. Miestami v Šariši volajú rošťahováciu lavicu s operadlom, druh detskej skladacej postielky, *limbak*: *V limbaku s/pi dzecko jak zarezano* (Richvald, okr. Bardejov).

Neskôr posteľ nahradil iný druh nábytku uspôsobený na ležanie, ktorý mal pružiny, pružné perá na tlmenie nárazov, bola to nízka pohovka bez operadla. Na strednom a západnom Slovensku to bola *kanapa* i *kanap*: *Tak tuho zaspá+u, čuo eš s kanapa spado+u, a ňeprebuďi+u sa* (Dolná Lehota, okr. Dolný Kubín); *Čerá zme si kúpili kanab do izbi* (Hliník nad Hronom, okr. Nová Baňa); *Tú starú kanapu sme už predali* (Veľké Rovné, okr. Bytča); *Bola už rostrajganá tá kanapa* (Svätoplukovo, okr. Nitra). Na celom Slovensku sú rozšírené názvy *diván* i *diváň*, miestami v Gemeri a v Novohrade *dikov* i *digov*: *V izbe je diváň* (Vrútky, okr. Martin); *Toto diváň bi ta zbavi+u, ale má fédre pohubenie* (Klenovec, okr. Rimavská Sobota); *Ten divan dajme zreparovat, ti staré struni sú polámané* (Skalica); *F chiži mal'i taki divan* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov); *Dakedi ňebulo bars fejdrovanih divanoch, to lem na tvardim me spaľi* (Žalobín, okr. Vranov); *Spal na dikóve* (Hnúšť'a, okr. Rimavská Sobota); *Potišni digóv!* (Kalinovo, okr. Lučenec). Malý divánček vypchatý slamou alebo senom žartovne volali v Gemeri *dereš*: *Ku sa id'em eš'e na derež ovalit'* (Tisovec, okr. Rimavská Sobota). Na strednom a na juhozápadnom Slovensku sa tiež oddychovalo na *otománe*: *V izbe mal'i otomáň* (Sučany, okr. Martin); *Oďicho+u son si na otomaňe* (Pukanec, okr. Levice); *Ležav na otománe* (Záhorská Bystrica, okr. Bratislava).

Väčšie deti spávali obyčajne v drevených rozkladacích postieľkach. Okrem dreva zhotovovali ich aj zo štiepaného prútia zvaného *lubok*, takúto postieľku volali na Kysuciach *lubová postieľka* (Lieskovec, okr. Ilava). Pre menšie deti to boli hojdacie postieľky - kolisky. Patrili s mäkkými perinkami k prvým dôležitým veciam dieťaťka, veď aj o samodruhej žene sa hovorilo: *bude skoro kolísat* (Rochovce, okr. Rožňava) a dobrá rada nechýbala ani v ľudovej piesni:

Nepovedz ti, diouča, materi, že sme spolu spali v posteli,

ale povedz, povedz, hej, povedz svojmu ocovi, nak ti kolísočku hotoví.

Kolísočka bude z javoria a perinka bude z páperia,

a povojník bude, bude, hej, bude samá stuštička, do nej povijeme Janička.

Okrem tradičných drevených kolísko poslúžili aj plachty zavesené na hrade, tráme v izbe alebo na prenosnej konštrukcii pozostávajúcej z troch tyčiek - poľné prenosné kolísky. Lexika týkajúca sa názvov kolísko je vo všetkých oblastiach Slovenska veľmi bohatá. Tvorila sa väčšinou od slovíeo kolísať, kolembať, kolimbať, koliebať, a tak vznikali najrozličnejšie hláskoslovné a slovotvorné podoby: *kolíska, kolíski, kolísanka, kolísačky, kolimbačka, kolíbačka, kolibaňa*, (v Bošáci pri Trenčíne aj *koribaňa*), *koliebka, kolemba, kolembačka, kolebáč, kolebáča, kolebáci* a iné. Porovnaj niekoľko príkladov s významom izbová drevená kolíska: *!lä so_mala vedlä पो-sťeľe kolísku* (Žaškov, okr. Dolný Kubín); *Ked už bola vačá, kolísku zme vinéšli na hóru* (Vištuk, okr. Modra); *Treba popravic kolísku, bo s/e zlamala noška* (Torysa, okr. Sabinov); *F kolíske s/e kolísalo dzecko* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov); *Ďiťa sa kolíše v kolimbaški* (Klenovec, okr. Rimavská Sobota); *Ďeže kolíbaňu, tú už ňenájdeťe, čilkám len samé kočáre kupujú!* (Čičmany, okr. Žilina); *Já už aňi nevím, de je moja koléпка* (Kúty, okr. Skalica); *V izbie biva+ua aj koléпка* (Hlboké, okr. Senica); *Daj to decko do kolípki a hibaj niečo robit!* (Turá Lúka, okr. Myjava). Na strednom Slovensku a v južnotrenčianskych nárečiach kolísali deti v *belčove, bielčove, belčieve*: *Fšetkých šez_ d'eťi sa vičičralo v jednom bielčove* (Sučany, okr. Martin); *Mňa už ňekolísali fplachotki, ale v belčove* (Hliník nad Hronom, okr. Nová Baňa); *Maliho uložila do be+učova a hojdala ho, kín ňezaspa+u* (Sebechleby, okr. Krupina); *Daj hu do belčova a pohontrlaj!* (Kubrica, okr. Trenčín); *Pichňi ho do belčova a ňech čuči!* (Kšinná, okr. Bánovce). Kolísku na dvoch zaokrúhľených podložkách milo volali v Ružindole, okr. Trnava, *belenka* a v Hlbokom, okr. Senica, *bélenka*. V Honte a západnom Novohrade sa osvedčila prútená kolíska v tvare korýtka, nazývaná *kerbel, korbel*: *To bolo dobrou vihútaňia, ťem kerbel* (Drienovo, okr. Krupina), *korbel* (Cerovo, okr. Krupina; Dolný Tisovník, okr. Modrý Kameň). Tu sa stretávame aj s názvom *hajóv*, označujúcim drevenú kolísku zavesenú na stojacom ráme: *F takontoka hajóve be moho+u spaťi aj král'* (Kalinovo, okr. Lučenec). V oravských, turčianskych a zvolenských nárečiach hojdali deti aj v *hojde*: *Oťedz mu urobí hojdu, buďe buvať'* (Sedliacka Dubová, okr. Dolný Kubín), *Pot, idež haja_do hojďi* (Staré Hory, okr. Banská Bystrica), *hojda* (Háj, okr. Martin). Spomenuli sme aj kolísky pre tie najmenšie detváky zhotovené z plachty zavesenej na hrade alebo pripevnenej na trojnožke zo žrdí, lebo *dagdze i trinadz ľudzi bivalo*,

tam dzeci povešali hore na mešterki, s platna maľi zrobene koliski a z ruku kolisali (Rozhanovce, okr. Košice); *Na valaloh maľi také kolisački, co na plafoňe na porvazoh buli uvadzene* (Geraldov, okr. Sabinov); *Na karičkáh je vivázaná rohová plachta, tan spává najmenšie* (Horná Súča, okr. Trenčín). V Ábelovej, okr. Lučenec volali detskú kolisku z plachty na povalovej hrade *korbelík*. V lete bolo často vidno ženu, ako š+ua *hrstovat, na chrpte ma+ua decko, v jednej ruce kosák a v druhej kolebáki* (Turá Lúka, okr. Myjava). *Kolebáki, kolebáče, koliski, kolisački*, tieto pomnožné podstatné mená označovali *takie tri palice, zrobenuo dovena, to bola poľná koliska* (Cerovo, okr. Krupina), urobená z plachty pripevnenej obyčajne na trojnožke zo žrdí: *Ked boli dzeci male, na rolu zme si brali kolebače* (Dubová, okr. Modra); *Dám ho do kolisok* (Detva, okr. Zvolen); *Táto bola f'kolisačkoch, mi zme švátku sadiľi* (Dolný Kubín); *Cez leto na poli koliske spalo dieťa* (Bánovce nad Bebravou). V Gemeri majú *kolembu*, v Šumiaci, okr. Brezno, *kolisanku*. Podobne od slovies *hinčať, hinčovať, hintať, hunčať, hojdať* volajú poľnú kolisku na Záhorí *hinčula* (Stupava, okr. Bratislava), v okolí Trnavy *hinčuška* (Brestovany), na juhozápade *hunčáfka*, porovnaj: *Mielo to tri drevené noški, na to sa uvázala plachetka a to bila hunčáfka, co dzíťa v ňi hunčali* (Dúbravka, okr. Bratislava), na Myjave *hintuša*, porovnaj: *Tatko doniesli tri palice, manka na ne uviazali hintušu s plachtí*; na Orave pomnožné podstatné meno *hojdački*: *Do poľa zme zaľi hojdački a v ňih dieťa spalo* (Lomná, okr. Námestovo), v severnom Šariši a v Zemplíne *hojdanka*: *Poľova koliska mala taku hojdanku* (Dlhá Lúka, okr. Bardejov); *hojdanka* (Hatalov, okr. Michalovce). Nezáležalo na druhu kolisky, v každej deti *kolisali, kolembali, hinčali, hinčovali* či *hontřlali, hombali, hondřcali, hopcikali, hoštrňali*: *Ňemözem ít preč, mosím tochtó malého hinčuvat* (Ludanice, okr. Topoľčany); *Nehontřllaj ho tag moc, lebo vipanne s kolipki!* (Lubina, okr. Nové Mesto nad Váhom); *Mus/im ho hombac, bo ňechce spac* (Brezovica, okr. Sabinov); *Len ho tag nehopcikaj, ešče ho prekidneš!* (Kameňany, okr. Revúca); *Nosuľa ho hoštrňala v koliske* (Veľká Lehôtka, okr. Prievidza).

Medzi žiackymi prácami v rámci celoslovenskej súťaže o najkrajšiu prácu na tému *Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko*, ktorej garantom je aj Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, nás spomedzi mnohých pekných prác zaujala aj jedna obzvlášť milá práca. Dievčinke z piateho ročníka základnej školy sa pri zadanej téme vynorila v mysli prababkina

stará dedinská posteľ, ktorú zrejme prababka *poprávala* tak, ako v Kráľovej pri Banskej Bystrici: *Daľi sa vankúšike, vankúše tri a potom zase tri a na to hore perina, a už bola posteľ aspon do povali*. A tak svoju prácu začala slovami: “Veľká drevená posteľ s obrovskými nadoblačnými perinami a vankúšmi v izbe by nás rada povolala do páperových snov, len do nich skočiť!” A dievčatko neodolalo tomuto vábeniu a spriadalo jeden sen za druhým. Práve táto mäkká, teplá posteľ stala sa pre ňu bezpečným a krásnym miestom, symbolom domova, spolupatričnosti so všetkými blízkymi ľuďmi, návratmi do sveta rozprávok, zvykov, príbehov, pomenúvania predmetov a javov, ktoré sa nám už dávno vytratili z pamäti, ale často vďaka našim blízkym, ako aj tým, ktorí sú ochotní ich ešte zachrániť, sa nám vracajú a zachovávajú ďalej. Sny dievčatka sa pomaly rozplývali a prechádzali stále viac a viac do reality, ale ono si súčasne uvedomilo tú skutočnú hodnotu svojho domova, svojej vlasti a krás rodnej reči.

ROZLIČNOSTI

Niekoľko poznámok k jazykovej úrovni prekladu STV

Slovenská televízia zaradila do svojej programovej ponuky 30-dielny anglický dokumentárny seriál o veľikánoch svetového maliarstva. Je chvályhodné, že nás verejnoprávna televízia oboznamuje s dielami známych autorov, za ktorými často musíme precestovať kus sveta, aby sme ich videli. Škoda, že dojem z niektorých častí seriálu kazí nekvalitný preklad.

V tomto príspevku sa budeme venovať najmä časti seriálu o anglickom maliarovi Johnovi Constablovi (vysielanej 20. 9. 2006 na 2. programe STV). Vo vysielanej preloženej verzii sme nemali možnosť porovnať preklad s východiskovým textom, ale človek ovládajúci anglický jazyk dokáže do istej miery rekonštruovať pôvodný text, lebo preklad je zväčša „otrocký“ a prekladateľ sa nenamáhal hľadať iné riešenia, než ponúka angličtina. Nedostatky v tomto smere sa vyskytli vo všetkých jazykových rovinách. Výslovnosť ponechávame bokom, aj keď aj tu by bolo o čom hovoriť. Na ilustráciu uvedieme len jeden príklad: V analyzovanom diele sa spomína francúzsky maliar Eugéne Delacroix, ktorého krstné meno sa v slovenskom komentári sčasti vyslovovala po anglicky (prvá slabika ako [ju:]). To je niečo podobné, ako keby sme v preklade z francúzštiny názov *Londýn* preložili ako *Londres*.

Chyby v preklade textu seriálu budeme komentovať podľa možnosti v poradí, v akom sa vyskytli:

Názov Constablovho najslávnejšieho obrazu je *Hay*... Ide o kompozitum skladajúce sa z určitej časti *hay* (seno) a určenej časti ... V takom prípade môže mať určujúca časť rôzne významy, napríklad v spojení *hay-fever* (senná nádcha) vyjadruje príčinný vzťah (nádcha spôsobená senom), v *hay-stack* (stoh sena) vyjadruje, z čoho stoh pozostáva, v spojení *hay-fork* ide o nástroj na prehadzovanie sena atď. Je jasné, že spojenie *hay-*

môže mať viacero významov, napr. „voz na ktorom je seno, voz určený na prevoz sena“, možno absurdne aj „voz vyrobený zo sena“ (keď sa podobné veci robia zo šúpolia, prečo nie?). Prekladateľ si vybral spojenie *voz sena*, hoci na obraze je prázdny voz. Keďže ide o jedného z najvýznamnejších britských maliarov a o jeho najznámejšie dielo, považujeme to za neospravedliteľný nedostatok. V danom prípade mal prekladateľ možnosť obraz si nájsť napr. na internete alebo v encyklopédii a zistil by nielen, ako voz vyzerá, ale aj to, ako sa tento názov tradične prekladá. Je zaujímavé, že v ďalšom diele seriálu tento sa tento obraz tiež spomenul a zjavne iný prekladateľ názov preložil ako *voz na seno*. V slovenčine máme na pomenovanie voza, aký je namaľovaný na obraze, slovo *rebrinák*, ktoré by mohlo slúžiť ako pomenovanie tohto obrazu.

Ďalším faux pas prekladateľa je určenie povolania maliarovho otca, ktorý bol *mlynár obilia*. V angličtine slovo *mill* neznamená iba „mlyn na obilie“, ale aj iné priemyselné zariadenia na vodný pohon (mnohé z nich v priebehu storočí pohon zmenili a napriek tomu si zachovali pomenovanie *mill*, napr. *steel-mill* (oceliareň), *paper-mill* (papierieň). V slovenčine slovo *mlyn* a odvodené slovo *mlynár* spájame spravidla s obilím, preto nie je potrebné špecifikovať, čo sa v mlyne spracúva.

V súvislosti s mlynom určite nemožno hovoriť o priehrade, ako to urobil prekladateľ, ale o *hati* či *náhone*.

Constable dlho nebol podľa prekladateľa *asociovaným členom* Kráľovskej akadémie. Výraz *asociovaný* Slovákov nič nehovorí. V prípade Kráľovskej akadémie ide o druh členstva, o ktoré sa nedá uchádzať, musí sa umelcovi ponúknuť. V preklade sa to mohlo vyjadriť napr. takto: *Kráľovská akadémia dlho otáľala s prijatím Constabla za svojho člena*.

Z komentára sa dozvedáme, že Constable mal *strašnú* známosť so svojou budúcou manželkou. Čo sa rozumie *strašnou* známosťou, je ťažké pochopiť, asi malo ísť o *osudovú známosť*.

Ďalšie nezvyčajné spojenie je *šesťstopové plátno*, uvádzané aj ako *šesťstopovka*. Ide tu zrejme o veľkorozmerné obrazy v životnej veľkosti. Slovenskému poslucháčovi britské miery veľa nehovoria, preto nepovažujeme za účelné opakovane niekoľkokrát uvádzať toto spojenie. V danom kontexte by úplne stačilo prídavné meno *veľkorozmerný*.

Výraz *stratokumulové oblaky* pôsobí v preklade rušivo, dalo sa to riešiť

opisom, napr. *husté kopovité oblaky*.

Okrem nevhodných prekladových ekvivalentov autor prekladu mohol aj gramatické chyby. Medzi nimi vyniká viackrát sa opakujúce chybné použitie minulého času namiesto prítomného, keď prekladateľ ponechal minulý čas, ktorý v angličtine diktuje gramatika – súslednosť časov.

V angličtine sa v spojení so slovesami vnímania používa modálne sloveso *can*, napr. otázka *Can you see it?* sa prekladá ako *Vidíte to?* a nie *Môžete to vidieť?* V komentári sa spravidla anglické *can* prekladá aj tam, kde to nie je vhodné ani potrebné.

V slovenskom komentári sa často používa druhá osoba typu *na obraze vidíte*, čo síce slovenčina dovoľuje, ale ako všeobecný podmet sa častejšie využíva prvá osoba plurálu *na obraze vidíme*. Máme aj iné možnosti, napr. *obraz znázorňuje, na obraze je namaľované...* Prekladateľ jednoducho siahol po rovnakom gramatickom prostriedku a nebral do úvahy napríklad rozdiel v jeho frekvencii vo východiskovom a cieľovom jazyku.

Prekladateľ nevyužíval v slovenčine zdobneniny a anglické *little* prekladal slovom *malý*, napr. *malá chalupa*. V slovenčine je bežné slovo *chalúpka*. Anglický plurál (podobne ako slovenský plurál) niekedy mení význam slova (napr. *hodiny* je nielen plurál od *hodina* „60 minút“, ale má aj význam „merač času“). V anglickom komentári sa dozvedáme že Constable si prenajal *izby*, pričom plurál od *room* (rooms) znamená aj „byt“.

V súčasnosti, keď sa takmer každý učí cudzie jazyky, mnohí si neuvedomujú, aký náročný je proces prekladu, a to nielen do cudzieho, ale aj do vlastného jazyka. Ďalej pociťujeme nedostatok sčítanosti a rozhl'adenosti prekladateľov, ktorí pracujú s textami z oblastí, v ktorých nie sú „doma“, a nie v poslednom rade aj sebakritickosti. Aj redaktori, ktorí zadávajú a prijímajú preklady, mali by viac hľadiť na ich kvalitu. Existuje množstvo dobrých prekladateľov, len ich treba vedieť nájsť.

Miroslav Bázlik

SPRÁVY A POSUDKY

Správa o knihe napísanej aj múdrosťou srdca

[KAČALA, Ján: Slovenčina v literárnej praxi. Vydavateľstvo Matice slovenskej 2006. 171 s.]

Príčinlivosťou profesora Jána Kačalu pribudlo do súčasnej slovenskej jazykovednej produkcie ďalšie dielo a do autorovej osobnej bibliografie vari desiaty knižný titul. V súčasnosti autor patrí k najplodnejším slovenským jazykovedcom a zaujíma dôstojné miesto medzi obzvlášť tvorivými autorami, ako boli napr. profesor J. Mistrík či profesor J. Horecký. Jeho práca Slovenčina v literárnej praxi (ďalej SVLP) je akýmsi verbálnym portrétom takých majstrov slovenského slova, ako boli a sú V. Mináč, S. Šmatlák, V. Turčány, L. Ťažký, K. Jarunková, J. Blažková, J. Ch. Korec... Aj z neúplného výpočtu mien frekventovaných v SVLP sa dá vyčítať, že J. Kačala podal analýzu diela autorov píšucich eseje, poéziu, prózu, prózu pre mládež, historickú prózu, no treba dodať, že si všimol aj slovenskú ľudovú rozprávku a jazyk a štýl kresťanského katechetického textu, ako ho reprezentuje Katechizmus Katolíckej cirkvi, resp. aj Príručný lexikón biblických vied od J. Heribana. V súvislosti s tým možno položiť otázku, podľa akého kľúča vyberal J. Kačala reprezentantov uvedených žánrov. Zdá sa, že je to iba akademická otázka, pretože v SVLP podľa našej mienky mu šlo predovšetkým o testovanie spôsobilosti slovenčiny byť vo vybraných žánroch plnohodnotným komunikačným nástrojom, ako aj o zaznamenanie príspevku tvorcov skúmaných textov k budovaniu reprezentatívneho spisovného úzu. Až potom stoja reprezentanti žánrov. Ich výber možno v podstate pokladať za náhodný, lebo každý žáner chvalabohu má v slovenskej literárnej praxi aj ďalších znamenitých reprezentantov. V zastúpení za všetky ostatné žánre uvedieme aspoň eseje, ktorej sa venovali takí veľikáni slovenskej slovnej kultúry, ako sú povedzme A. Matuška, J. Števček, M. Rúfus a ďalší.

SVLP sa skladá z dvoch častí odchodných z hľadiska obsahu aj výstavby textu. V prvej (kratšej) sa píše o súčasnej spisovnej slovenčine, ktorá ako

národný jazyk Slovákov predstavuje „supersystém systémov“ (s. 9). Potom je reč o kodifikácii spisovnej slovenčiny a pripomína sa aj anabáza pri schvaľovaní jazykového zákona, odporcovia ktorého robili prieky s jeho prijatím napriek tomu, že takýto zákon v tom čase malo už okolo 90 štátov – každý z nich je členom OSN! – a že podobný zákon pripravovali aj v iných štátoch. Ďalej nasleduje opis jazykovej situácie v Slovenskej republike a napokon informácia o vedeckom výskume slovenského jazyka. Vzhľadom na orientáciu nášho časopisu treba sa čo len niekoľkými slovami dotknúť kapitoly Jazyková kultúra na Slovensku (s. 17 – 18), pretože sú v nej závažné konštatácie o ignorovaní „všeobecne uznávaných a platných zásad a pravidiel slovenskej reči“, o nedostatku vôle „rešpektovať overené hodnoty vrátane jazykových“, o tendencii preferovať „nefunkčné, snobské používanie cudzojazyčných prvkov vo verejných prejavoch“, dôsledkom čoho sú komunikačné poruchy, pretože prejav „prestáva byť zrozumiteľný a funkčný“ (všetko v úvodzovkách na s. 17). J. Kačala sa dožaduje posilnenia vlastnej kultúrnej, a teda aj jazykovej identity. Kto v súčasnosti čo len zbežne sleduje používanie slovenčiny, jej jazykové kontakty a vzťah k iným jazykom občanov Slovenskej republiky, musí pripustiť, že jeho konštatácie sú pravdivé, sformulované presne a že požiadavka posilňovať identitu slovenčiny je odôvodnená aj aktuálna. Ukazuje sa totiž, že ako národné spoločenstvo sme znova v situácii, keď sa nám cieľavedome neprestajne navráva, že „Reč, ktorú z domu vieš, ó, jak je lichá! Jak biedny nástroj ona pre snem prác...“ (Hviezdoslav) a že vzhľadom na masívny import jedinej správnej kultúry, ktorá sa k domácim kultúrnym hodnotám vrátane jazyka správa ignorantsky a likviduje ich, je namieste obava, dokedy nám slovenčina bude „ešte znieť a svietiť ako vlnka na slovenskom džbáne“? (J. Čertík).

Druhá (dlhšia) časť SVLT sa nám javí ako tesnejšie priliehajúca k názvu knižky. V nej je už reč o konkrétnych žánroch spadajúcich pod pojem literárny jazyk, o konkrétnych dielach konkrétnych autorov. J. Kačala si k nej otvoril bránu v prvej časti definíciou literárneho jazyka, ktorý chápe ako „realizáciu písomnej vetvy či línie spisovného jazyka“ (s. 20), preto je kľúčovým krokom jeho analýzy aj interpretácie textu posúdenie spisovnosti a funkčných aj nefunkčných odchýlok od nej. Analýzu aj interpretáciu textu opiera o takú bohatú excerpciu, že možno odôvodnene konštatovať, že výsledky rozboru podopiera masa dokladového materiálu, čo už samo o sebe v istej miere garantuje objektivnosť aj presnosť výsledkov analýzy. Vo všetkých kapitolách

druhej časti práce je dobre viditeľná základná osnova analýzy – postup od slova (slovného druhu), resp. syntagmy k vete, pričom sa skúma ich priliehavosť do daného kontextu, gramatické a štylistické vlastnosti.

J. Kačala sa v SVLP prezentuje ako vnímavý hľadač svojskosti v zaobchádzaní tvorcu analyzovaného textu s jazykom a nájdené okrem iného premieta v kondenzovanej verbálnej skratke do charakteristiky autora a jeho diela. Preto podľa neho napr. V. Turčány má jedinečný básnický jazyk, V. Mináč neopakovateľný esejistický jazyk, K. Jarunková špecifický umelecký jazyk, J. Blažková kultivovaný literárny jazyk atď. Pravdaže, „udeľovaniu“ takýchto atribútov predchádzalo skúmanie textu vo všetkých detailoch. U Turčányho je jedným takýmto detailom náklonnosť organizovať verš v istých hláskových tóninách (pozri s. 42), u Mináča schopnosť osviežovať esej vlastnou slovtvorbou (s. 112), u Blažkovej esteticky nosné opakovanie a stupňovanie (s. 75), u Jarunkovej expresívna inštrumentácia textu v reči mládeže (s. 67) atď. Je vhodné na tomto mieste zaznamenať citový vzťah autorov k slovenčine a hĺbku jej poznania. Všetci napospol ovládajú spisovnú normu, finesy jej funkčného prestupovania, každý z nich zaujal stanovisko k rodnej reči, ktoré najlepšie vystihujú slová vyznanie lásky. O všetkých platí výpoveď axiomatickej povahy „Veľkí duchovia národa bývajú veľkí aj v jazyku, v hĺbke jeho poznania a v spôsobe jeho upotrebovania“ (s. 116), ktorou sa začína skúmanie jazyka a štýlu v historickom texte kardinála Korca. Jeho texty – doplníme aspoň jednu črtu svojskosti jeho jazyka a štýlu ako u predchádzajúcich autorov – sa vyznačujú „krátkymi, jednoznačnými, úsečnými či priam údernými vetami“ (s. 125).

V rozboroch sa nachodia aj upozornenia na menej vhodné alebo nesprávne jazykové prostriedky (pozri s. 58, 91 a inde), teda konštatácie nazývané v popularizačnej literatúre o jazyku pomocným termínom nápravné zásahy.

Autor sa vzdal tradičného záveru, t. j. zhrnutia poznatkov zo skúmania jazyka a štýlu významných predstaviteľov slovenského slovesného umenia (koniec koncov záver je zakaždým analyzovaným textom). Ponúkol namiesto neho plnohodnotnú náhradu. Spísal apoteózu na jedinečnosť literárneho jazyka a v podstate tým vyznal lásku k objektu svojho bádateľského záujmu. Povedané biblicky SVLP je dielo napísané nielen múdrosťou srdca, ktorá predpokladá poznávanie citom a citlivosťou, schopnosťou vcítiť sa do zámeru autora a jeho myslenia. *Ivan Masár*

SPYTOVALI STE SA

Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

O slove dotaz

MATEJ POVAŽAJ

Pri čítaní rozličných textov alebo pri počúvaní hovorených prejavov sa niekedy môžeme stretnúť so slovom dotaz. Ide o podstatné meno utvorené zo slovesa dotazovať sa a to zasa zo slovesa tázať sa. Ani jedno z týchto slov však nenájde v súčasných Pravidlách slovenského pravopisu, a to preto, že tieto slová nie sú súčasťou slovnej zásoby spisovnej slovenčiny. V Krátkom slovníku slovenského jazyka z r. 1997 síce nájdeme podstatné meno dotaz, ale v ňom sa uvádza obyčajným typom písma ako nesprávne slovo a vedľa neho odkaz na správne slová otázka a dopyt. V spisovných prejavoch je teda namiesto slova dotaz primerané používať slová otázka a dopyt, napr. položiť otázku, klásť neprijemné otázky, zahrnúť niekoho otázkami, odpovedať na mnohé otázky, resp. aj odpovedať na písomné dopyty. Slovo dopyt okrem významu, v ktorom je synonymné, t. j. rovnoznačné, so slovom otázka, má aj ďalší význam, a to význam „úsilie, záujem o získanie niečoho kúpou, dohodou a pod.“, napr. dopyt po zahraničnom tovare, dopyt po kvalifikovaných pracovníkoch, dopyt a ponuka. So slovom dotaz sa môžeme stretnúť aj v súvislosti s počítačmi a informatikou. Toto slovo sa totiž niekedy používa na pomenovanie činnosti, ktorou sa v počítači dáva istá požiadavka, na ktorú má počítačový program reagovať, na ktorú má odpovedať. Keďže, ako sme uviedli, slovo dotaz nepatrí do slovnej zásoby súčasnej spisovnej slovenčiny, namiesto neho je aj v tejto súvislosti primerané siahnuť za iným, z hľadiska spisovnosti vhodným prostriedkom. Je to už spomínané slovo dopyt. Toto slovo sa ako odborný termín s významom “operácia vedúca k výberu a vyhľadávaniu dát z bázy dát bez zmeny ich obsahu” uvádza aj v slovenských technických normách.

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 17. 2. 2003)

Platba – platieb

MÁRIA PISÁRČIKOVÁ

Dnešný jazykový problém vyberáme z oblasti výslovnosti, preto prosíme poslucháčov, ktorých otázky jazykovej kultúry zaujímajú, aby sa sústredili viac na zvukovú podobu slova, o ktorom bude reč, než na jeho obsah. Ide o výslovnostnú chybu v slove platba [vysl. -db-], a to v jedinom páde, v genitíve množného čísla v tvare pladiieb. Tento chybný tvar v súčasných hovorených prejavoch v rozhlase i v televízii veľmi často používajú ekonómovia, moderátori i účastníci besied, napr. výška priamych pladiieb, súčet záloh a priebežných pladiieb, úhrada dočasných pladiieb, splatnosť pladiieb, vyplácanie pladiieb alebo zastavenie pladiieb. Hneď dokladáme, že správna výslovnosť má znieť s hláskou *t'* – presne tak, ako toto slovo vyzerá v písanej podobe, teda platieb: splatnosť platieb, vyplácanie platieb, zastavenie platieb. Pôvod chyby je očividný: výslovnosť tvaru pladiieb ovplyvnila výslovnosť slova v jeho základnom tvare platba [-dba-]. Tu však výslovnosť znejšej hlásky *d* je namieste, lebo za ňou nasleduje znelá spoluhláska *b*, a tak nastáva tzv. spodobovanie čiže asimilácia: máme sloveso platiť (s -*t'*-), ale platba (s vysloveným -*d*-). V tvare platieb [-*t'*-] už takáto situácia nie je, teda za *t'* nenasleduje znelá spoluhláska *b* ako pri základnej podobe platba [-*d*-]. Preto pri pozornej a vzornej výslovnosti má toto slovo presne takú podobu, ako ho píšeme: platieb. Týka sa to aj iných slov zakončených príponou -*ba*, ktorej predchádza neznelá spoluhláska. Vyslovujeme modlitba [-*db*-], ale modlitieb [-*t'*-], prosba [-*zb*-], ale prosieb (-*s*-), spisba [-*zb*-], ale spisieb [-*s*-], kosba [-*zb*-], ale kosieb [-*s*-].

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 21. 2. 2003)

Niekomu držíme palce, nie päste

EVA RÍSOVÁ

Keď sme niekomu priateľsky naklonení a želáme mu úspech, zvyčajne povieme: Budem ti držať palce. – Budeme vám držať palce. Ak by sme tie palce držali naozaj, sotva by sme mohli pracovať manuálne, ale o to viac by sme sa v myšlienkach mohli sústrediť na konanie osoby, o ktorú nám ide. Toto úslovie teda veľmi výstižne obraznou formou vyjadruje práve intenzitu nášho citu. Pôvodne však bol jeho význam odlišný. Existovala povera, podľa ktorej sa držaním palca mal zamedziť vplyv nepriateľského démona. Úslovie držať niekomu palce sa v médiách pri rozličných súťažiach alebo športových podujatiach používa dosť často. Niektorí moderátori i reportéri ho však nezriedka používajú v inovovanej podobe držím vám päste, držíme vám prsty. Takéto inovácie nepokladáme za vhodné, lebo slová päst' a prsty vyvolávajú iné asociácie a ustálili sa v odlišných spojeniach, napr. je to ako päst' na oko, teda neprimerané, konať na vlastnú päst', čiže svojvoľne, zdvihnúť proti niekomu päst' – vzbúriť sa, brániť sa silou a pod. Aj slovo prst má svoj ustálený okruh používania, napr. ťahať sa s niekým za prsty, čiže sporiť sa, priečiť sa, omotať si niekoho okolo prsta – t. j. získať si niekoho, páliť si prsty pre niekoho – riskujúc pomáhať niekomu atď. Ak teda niekomu želáme úspech, aj naďalej mu držíme palce, nie päste ani prsty.

(Jazyková poradňa Slovenského rozhlasu, 24. 2. 2003)

Obsah
Index